

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра	Публічного управління та адміністрування
Спеціальність	281 Публічне управління та адміністрування
Форма здобуття вищої освіти	Денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

ЛИТВИН БОГДАН РУСЛАНОВИЧ

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

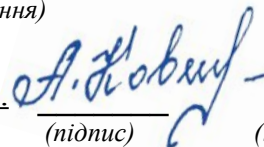
на тему Механізми залучення громадськості до вирішення
питань місцевого значення
(повна назва теми)

за матеріалами

(повна назва бази дослідження)

науковий керівник

Доктор з держ.упр., проф.
(наук. ступінь, вчене звання)

(підпис)

Г. Коваль
(ініціал, прізвище)

Робота допущена до захисту в ЕК

Протокол засідання кафедри
від «19» червня 2026 р. № 14
Завідувач
кафедри

(підпис)

к.е.н., доцент
Наук. ступінь, вчене звання

ПУРІЙ Г.В.
Ініціал, прізвище

Завдання на кваліфікаційну бакалаврську роботу
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

ННІ/факультет	Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра	Публічного управління та адміністрування
Спеціальність	281 Публічне управління та адміністрування
Форма здобуття вищої освіти	Денна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач
кафедри

(підпис)

Г. Пурій

(Ініціал, прізвище)

«19» червня 2026 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ РОБОТУ

Литвину Богдану Руслановичу

1. Тема роботи Розвиток молодіжної політики України в умовах війни та повоєнної відбудови

Керівник Доктор наук з держ. упр., проф. кафедри публічного управління та адміністрування Коваль Г.В.

затверджено наказом закладу вищої освіти від «06» квітня 2026 р. № 245-ст

2. Строк подання здобувачем роботи до «19» червня 2026 р.

3. Зміст кваліфікаційної бакалаврської роботи, об'єкт, предмет та мета дослідження:

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

1.1 Поняття та сутність участі громадськості у місцевому самоврядуванні

1.2 Принципи та форми участі громадян у вирішенні питань місцевого значення

1.3 Нормативно-правове регулювання механізмів громадської участі в Україні

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

2.1 Громадські слухання, місцеві ініціативи та загальні збори громадян

2.2 Електронні інструменти участі (електронні петиції, онлайн-консультації)

2.3 Партисипативний бюджет як форма безпосередньої участі громадян

2.4 Діяльність громадських організацій та консультативно-дорадчих органів

РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ

3.1 Основні проблеми реалізації механізмів громадської участі в Україні

3.2 Зарубіжний досвід залучення громадськості до місцевого самоврядування

3.3 Напрями вдосконалення механізмів участі громадян у вирішенні питань місцевого значення

Об'єкт дослідження: взаємодія органів місцевого самоврядування, громадських інститутів та мешканців у вирішенні питань локального значення.

5. Дата видачі завдання «20» жовтня 2026 р.

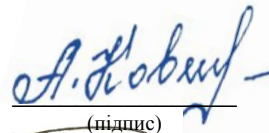
Предмет дослідження: механізми (нормативні, організаційні, фінансові, цифрові) залучення громадськості до реалізації місцевої політики.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи: дослідження механізмів участі громадськості в місцевому самоврядуванні, виявлення проблем та розробка пропозицій щодо їх вдосконалення на основі вітчизняного та іноземного досвіду.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної бакалаврської роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка керівника про виконання етапів (дата, підпис)
1	Підготовка розділу 1	20.03.2026р.	20.03.2026р.
2	Підготовка розділу 2	20.04.2026р.	20.04.2026р.
3	Підготовка розділу 3	20.05.2026р.	20.05.2026р.
4	Перевірка кваліфікаційної бакалаврської роботи на наявність ознак академічного плагіату за допомогою програм StrikePlagiarism	11.06.2026 р.	11.06.2026 р.
5	Отримання відгуку від наукового керівника	до 12.06.2026 р.	до 12.06.2026 р.
6	Подання кваліфікаційної роботи на перегляд завідувачу кафедри	до 18.06.2026 р.	до 18.06.2026 р.
7	Реєстрація завершеної кваліфікаційної роботи	до 18.06.2026 р.	до 18.06.2026 р.
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі	19.06.2026 р.	19.06.2026 р.
9	Підготовка до захисту в ЕК	до 24.06.2026 р.	до 24.06.2026 р.

Завдання підготував науковий керівник

(підпис)

КОВАЛЬ Г. В.

(прізвище та ініціали)

Завдання одержав

(підпис)

Литвин Б. Р.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної бакалаврської роботи

здобувача спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Литвина Богдана Руслановича

«Механізми залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення». – Державний університет економіки і технологій, 2026 р.

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 77 сторінок. При підготовці роботи використано 54 джерел.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи - комплексне теоретико-правове та практичне дослідження механізмів залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення в Україні, виявлення системних проблем у цій сфері та обґрунтування перспективних напрямів їхнього вдосконалення з урахуванням сучасних викликів та кращого зарубіжного досвіду.

Завданнями дипломної роботи є: з'ясування теоретико-правової природи, поняття та сутності участі громадськості у місцевому самоврядуванні; визначення базових принципів та нормативно-правового регулювання інструментів громадської участі в Україні; проведення детального аналізу сучасних практичних механізмів залучення громадян на місцевому рівні, зокрема традиційних форм безпосередньої демократії, електронних інструментів участі, партисипативного бюджетування та діяльності консультативно-дорадчих органів; виокремлення організаційно-правових та фінансових викликів реалізації партисипаторних практик в умовах воєнного стану; критичне оцінювання основних деструктивних чинників та обмежень, а також розробка цілісних рекомендацій щодо модернізації вітчизняного законодавства.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі взаємодії органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та членів територіальних громад під час вирішення питань локального значення.

Предметом дослідження є теоретичні засади, нормативно-правова база, організаційні, електронні та фінансові механізми залучення громадськості до процесів формування та реалізації місцевої політики в Україні.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані висновки та рекомендації можуть бути використані для вдосконалення локальної нормотворчої діяльності, зокрема при розробці оновлених Статутів територіальних громад, положень про громадські слухання, ініціативи та бюджети участі.

Ключові слова: публічне управління, місцеве самоврядування, громадська участь, територіальна громада, механізми участі, електронна демократія, децентралізація.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ	ЗАСАДИ	ЗАЛУЧЕННЯ
ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ	11	
1.1 Поняття та сутність участі громадськості у місцевому самоврядуванні.....	11	
1.2 Принципи та форми участі громадян у вирішенні питань місцевого значення	14	
1.3 Нормативно-правове регулювання механізмів громадської участі в Україні.....	19	
Висновок до розділу 1.....	26	
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	28	
2.1 Громадські слухання, місцеві ініціативи та загальні збори громадян....	28	
2.2 Електронні інструменти участі (електронні петиції, онлайн-консультації).....	32	
2.3 Партисипативний бюджет як форма безпосередньої участі громадян...	38	
2.4 Діяльність громадських організацій та консультативно-дорадчих органів.....	46	
Висновок до розділу 2.....	51	
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ.....	53	
3.1 Основні проблеми реалізації механізмів громадської участі в Україні..	53	
3.2 Зарубіжний досвід залучення громадськості до місцевого самоврядування.....	56	
3.3 Напрями вдосконалення механізмів участі громадян у вирішенні питань місцевого значення.....	61	
Висновок до розділу 3.....	65	
ВИСНОВОК.....	67	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розвиток демократичної, правової та соціальної держави безпосередньо пов'язаний із забезпеченням реальної участі громадян у процесах формування та реалізації публічної політики. Одним із ключових проявів народовладдя виступає місцеве самоврядування, в межах якого члени територіальних громад мають можливість безпосередньо впливати на вирішення питань місцевого значення, брати участь у розробці та прийнятті управлінських рішень, здійснювати громадський контроль за діяльністю органів місцевої влади та сприяти розвитку відповідних територій.

У сучасних умовах особливого значення набуває формування ефективних механізмів залучення громадськості до місцевого самоврядування. Проведена в Україні реформа децентралізації суттєво розширила повноваження територіальних громад, збільшила обсяги фінансових ресурсів на місцевому рівні та створила нові можливості для реалізації принципів субсидіарності, відкритості та підзвітності влади. Водночас перед органами місцевого самоврядування постали нові виклики, пов'язані із забезпеченням ефективної взаємодії з громадянами, залученням їх до прийняття управлінських рішень та підвищення рівня громадянської активності.

Особливої актуальності зазначена проблематика набула в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України. Відбудова територій, відновлення інфраструктури, розподіл бюджетних ресурсів, формування місцевих програм розвитку та забезпечення соціальної згуртованості громад потребують активного залучення мешканців до процесів прийняття рішень. За таких умов громадська участь виступає не лише інструментом демократичного врядування, але й важливим чинником підвищення довіри населення до органів влади, зміцнення соціального капіталу та забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Важливе місце у сучасній системі місцевого самоврядування займають такі форми громадської участі, як громадські слухання, місцеві ініціативи, загальні збори громадян, діяльність органів самоорганізації населення, консультативно-дорадчих органів, громадських організацій та інститутів громадянського суспільства. Поряд із традиційними формами участі активно розвиваються механізми електронної демократії, зокрема електронні петиції, онлайн-консультації, електронні громадські обговорення та цифрові платформи взаємодії між владою та громадянами. Водночас ефективність зазначених інструментів нерідко обмежується недосконалістю нормативно-правового регулювання, недостатнім рівнем громадянської активності, фінансовими та організаційними труднощами, а також нерівномірністю їх застосування у різних територіальних громадах.

Питання участі громадськості у здійсненні місцевого самоврядування досліджували багато вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: В. Авер'янов, О. Батанов, В. Борденюк, І. Дробуш, В. Кампо, М. Корнієнко, В. Куйбіда, О. Лазор, В. Мамонова, Н. Нижник, М. Пухтинський, Ю. Шаров та інші. Незважаючи на значну кількість наукових праць, окремі аспекти вдосконалення механізмів громадської участі в умовах сучасних трансформаційних процесів, цифровізації публічного управління та воєнного стану потребують подальшого наукового осмислення.

Зазначені обставини обумовлюють актуальність теми кваліфікаційної бакалаврської роботи та необхідність комплексного дослідження механізмів залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення.

Метою кваліфікаційної бакалаврської роботи є комплексне теоретико-правове та практичне дослідження механізмів залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення в Україні, виявлення проблем їх функціонування та розробка пропозицій щодо вдосконалення на основі вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- розкрити поняття та сутність участі громадськості у місцевому самоврядуванні;
- охарактеризувати основні принципи та форми участі громадян у вирішенні питань місцевого значення;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання механізмів громадської участі в Україні;
- дослідити особливості функціонування громадських слухань, місцевих ініціатив та загальних зборів громадян;
- визначити роль та значення електронних інструментів участі у процесах місцевого самоврядування;
- охарактеризувати партисипативний бюджет як сучасний механізм безпосередньої участі громадян у розподілі бюджетних ресурсів;
- дослідити діяльність громадських організацій та консультативно-дорадчих органів у системі місцевого самоврядування;
- виявити основні проблеми реалізації механізмів громадської участі в Україні;
- проаналізувати зарубіжний досвід залучення громадськості до місцевого самоврядування;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення механізмів участі громадян у вирішенні питань місцевого значення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі взаємодії органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та членів територіальних громад під час вирішення питань локального значення.

Предметом дослідження є теоретичні засади, нормативно-правова база, організаційні, електронні та фінансові механізми залучення громадськості до процесів формування та реалізації місцевої політики в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та виконання визначених завдань у роботі використано комплекс загальнонаукових і

спеціально-наукових методів дослідження. Діалектичний метод застосовано для аналізу процесів розвитку місцевого самоврядування та механізмів громадської участі. Формально-юридичний метод використано під час дослідження нормативно-правових актів, які регулюють участь громадян у вирішенні питань місцевого значення. Системно-структурний метод дозволив визначити місце та взаємозв'язок окремих механізмів громадської участі в системі місцевого самоврядування. Порівняльно-правовий метод застосовано при аналізі зарубіжного досвіду залучення громадськості до місцевого врядування. Логічний, аналітичний та узагальнюючий методи використано для формулювання висновків і пропозицій щодо вдосконалення досліджуваної сфери.

Інформаційну та нормативно-правову основу дослідження становлять Конституція України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти, міжнародно-правові документи у сфері місцевого самоврядування та громадської участі, офіційні матеріали органів державної влади та місцевого самоврядування, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, аналітичні звіти, статистичні дані та інші джерела з питань публічного управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані органами місцевого самоврядування під час удосконалення локальної нормативної бази, розробки статутів територіальних громад, положень про громадські слухання, місцеві ініціативи, консультативно-дорадчі органи та інші форми громадської участі. Окремі положення дослідження можуть бути використані у навчальному процесі під час викладання дисциплін з публічного управління та місцевого самоврядування.

Структура кваліфікаційної бакалаврської роботи обумовлена метою, завданнями та логікою дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

1.1 Поняття та сутність участі громадськості у місцевому самоврядуванні

Життя сучасного суспільства — це складний і динамічний процес, який потребує постійного управління та координації [1, с. 8]. Оскільки соціум складається з багатьох верств, професійних груп та територіальних громад, їхні інтереси часто не збігаються, а іноді й суперечать один одному. Забезпечити стабільний розвиток такої системи можна лише тоді, коли держава здатна знаходити компроміси, узгоджувати прагнення різних людей та вчасно гасити соціальні конфлікти. Спільна діяльність громадян за своєю природою завжди вимагає певного впорядкованого впливу, який спрямовує зусилля кожного на досягнення спільного блага. Ця внутрішня потреба суспільства в самоорганізації та порядку обумовлює створення чіткої системи управління, без якої неможливе існування жодної країни.

У демократичній державі будь-яка управлінська діяльність обов'язково опирається на правові норми, адже саме закон є найбільш дієвим та справедливим інструментом регулювання людських взаємин. Завдяки чітким юридичним процедурам та правилам здійснюється конструктивний вплив на поведінку громадян, визначаються межі їхніх прав та обов'язків, а також гарантується захист від будь-якого свавілля. Саме тому побудова правової держави та розвиток зрілого громадянського суспільства неможливі без

глибокого розуміння того, як працюють правові механізми. Вони існують не просто на папері, а є практичним інструментом для досягнення соціальної справедливості. Однією з таких ключових ідей у правовій доктрині є залучення жителів територіальних громад до вирішення місцевих справ, що утворює фундамент муніципальної демократії.

У загальній системі поділу влад судова гілка, поруч із законодавчою та виконавчою, виконує найважливішу місію — вона захищає конституційні права людини і забезпечує законність у державі суто правовими методами [2, с. 11]. Науковці справедливо зазначають, що розвиток демократії є неможливим, якщо народ усунений від процесів прийняття важливих рішень або якщо ці рішення приймаються всупереч принципу верховенства права.

Інститут участі громадськості в управлінні має дуже потужний правозахисний потенціал. Він дає можливість звичайним громадянам безпосередньо долучатися до здійснення публічної влади, висловлювати свою позицію під час вирішення питань локального значення та суттєво впливає на рівень правосвідомості всього суспільства. Коли люди бачать, що їхній голос враховується, вони починають відчувати відповідальність за стан справ у своїй громаді та державі, що є головною ознакою сформованого громадянського суспільства.

Щоб з'ясувати правову природу муніципальної участі, необхідно звернутися до базових категорій теорії права, зокрема до поняття джерел та форм права. Термін «джерело права» є одним із найбільш обговорюваних та неоднозначних в юридичній науці [3, с. 15]. Попри тривалу історію досліджень, вчені й досі не дійшли єдиної думки щодо класифікації джерел права та їхнього точного визначення. Вітчизняна правова думка також демонструє велике розмаїття підходів до цієї проблеми.

Зазвичай під джерелом права у формальному, юридичному значенні розуміють зовнішні форми закріплення та вираження правових норм, наприклад, закони чи акти місцевого самоврядування. Однак це поняття набагато глибше, адже у філософському розумінні джерелом права є самі

умови життя суспільства, економічні та соціальні чинники, які змушують державу створювати нові правила. Тобто джерело відображає витoki права, тоді як форма показує, як ці витoki організовані зовні для сприйняття людьми.

Юридична наука традиційно поділяє форму права на внутрішню та зовнішню. Внутрішня форма — це внутрішня структура самого права (його інститути, норми та галузі), а зовнішня — це сукупність офіційних документів, які дозволяють громадянам ознайомитися зі змістом законів. Зміст цих документів ніколи не формується хаотично за бажанням законодавця, він завжди відображає реальні історичні потреби суспільства. Поняття джерела права дозволяє не лише відрізнити правові норми від моральних чи релігійних правил, а й чітко визначає місце кожного документа в загальній державній ієрархії.

Взаємодія громадськості з місцевою владою має складну природу. З одного боку, це суб'єктивне право кожного громадянина брати участь у житті свого міста чи села, а з іншого — це важливий інструмент, який робить рішення влади легітимними та якісними. Система правових актів, які регулюють цю участь, побудована за принципом суворої ієрархії [3, с. 16]. Будь-які місцеві документи, такі як статuti територіальних громад чи положення про громадські слухання, мають прийматися виключно на основі Конституції та законів держави й не суперечити їм. Якщо же виникають певні юридичні протиріччя, вони повинні вирішуватися на користь актів вищої юридичної сили, щоб зберігати цілісність правової системи країни.

Науковий аналіз доводить, що участь громадськості — це не просто формальність, а живий прояв муніципальної демократії, який перетворює пасивне населення на активного суб'єкта місцевого життя [4, с. 44]. Громадяни отримують законну можливість впливати на розробку місцевих програм, ухвалення рішень та контроль за роботою чиновників. У сучасній науці цей процес описують через теорію партисипативної демократії, яка передбачає, що люди мають право впливати на владу не лише раз на кілька

років під час виборів, а й постійно у міжвиборчий період [5, с. 112]. Це значно зменшує бар'єри між владою та суспільством і підвищує рівень взаємної довіри.

Сьогодні, після проведення реформи децентралізації, роль громадськості стала ще вагомішою [6, с. 78]. Місцеві громади отримали значні кошти та широкі повноваження, що автоматично вимагає посилення контролю з боку самих жителів. Одним із яскравих прикладів такої співпраці є бюджет участі, коли люди самі вирішують, на які проєкти розвитку громади витратити частину бюджетних коштів. Це змінює статус жителя: він перестає бути просто спостерігачем, а стає повноцінним співавтором змін у своєму місті чи селі.

Крім того, залучення громадськості допомагає знаходити баланс між різними інтересами всередині самої спільноти [7, с. 140]. Наприклад, під час громадських обговорень можна знайти компроміс між бізнесом, який хоче будувати нове підприємство, та екологічними потребами мешканців. Головне завдання правового регулювання у цьому випадку — створити прозорі та чесні правила гри для всіх, де жодна група не буде дискримінована.

Отже, сутність участі громадськості у місцевому самоврядуванні полягає у створенні реальних, дієвих та юридично закріплених можливостей для щоденного впливу людей на життя своєї громади. Це є надійним фундаментом для формування сильної, демократичної держави та зрілого громадянського суспільства.

1.2 Принципи та форми участі громадян у вирішенні питань місцевого значення

Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, яке триває вже понад десять років, спрямоване на посилення правової, організаційної та матеріальної спроможності територіальних

громад, що виступає фундаментальною основою модернізації всієї архітектури публічної влади [8, с. 6]. Ефективне формування, розподіл та раціональне використання матеріальних і фінансових ресурсів, зокрема об'єктів комунальної власності, є базовою запорукою забезпечення сприятливих умов життєдіяльності громадян, підвищення якості надання адміністративних і соціальних послуг, а також стабільного економічного розвитку територій у довгостроковій перспективі [8, с. 5]. Згідно зі статтею 60 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування становить рухоме і нерухоме майно, земля, природні ресурси, які перебувають у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також доходи місцевих бюджетів та інші ресурси, передбачені чинним законодавством [9]. Процес управління цим майном є надзвичайно складною, багаторівневою та нормативно регламентованою діяльністю, в межах якої територіальні громади мають суверенне право розпоряджатися своєю власністю як безпосередньо через інструменти прямої демократії, так і через сформовані органи місцевого самоврядування, які наділені відповідними повноваженнями [9]. Проте, як обґрунтовано зазначають провідні вітчизняні дослідники, нездатність побудувати ефективну, прозору та гнучку систему внутрішньої координації, моніторингу та контролю за використанням ресурсів може призвести до системного неефективного менеджменту, збитковості підприємств або навіть до часткової чи повної втрати цінного майна [10, с. 45].

На сучасному етапі розвитку територіальних громад науковці та практики виділяють цілу низку деструктивних чинників та ключових проблем у цій сфері: хронічну недосконалість та суперечливість окремих положень законодавчої бази, гострий брак довгострокових стратегічних програм розвитку, суттєвий дефіцит кваліфікованих управлінських кадрів на місцях, високі корупційні ризики під час оренди та приватизації об'єктів, а також масштабні, катастрофічні руйнування критичної інфраструктури та

житлового фонду внаслідок повномасштабних воєнних дій [8, с. 8]. Для подолання зазначених викликів виникає нагальна потреба у впровадженні новітніх парадигм муніципального менеджменту, децентралізації управлінських функцій всередині самих громад, розвитку міжмуніципального співробітництва, а також залучення приватного капіталу на засадах державно-приватного партнерства. Це дозволить перетворити об'єкти комунальної власності з тягара для місцевих бюджетів на дієвий інструмент генерування доходів, створення нових робочих місць та відновлення територіальних громад на принципах сталого розвитку. Водночас, успішна реалізація зазначених трансформацій на рівні місцевого самоврядування є неможливою без врахування ширшого загальнодержавного та глобального контексту.

В умовах інтенсивного інноваційного розвитку світового співтовариства особливого значення набуває масштабне впровадження новітніх цифрових рішень та інтелектуальних систем у сферу публічного управління, що кардинально змінює характер взаємодії між державою, бізнесом та інститутами громадянського суспільства [11, с. 15]. Державна політика у сфері цифрових технологій пропонує унікальні, високоефективні інструменти для розбудови сучасного інформаційного суспільства, оптимізації управлінських процесів, зниження рівня бюрократизації та забезпечення транспарентності прийняття рішень, проте стрімка й часом неконтрольована цифровізація несе в собі не лише очевидні цивілізаційні можливості, але й серйозні екзистенційні загрози для розвитку людства [11, с. 14]. У сучасному науковому дискурсі навколо цієї проблематики чітко виокремлюють дві протилежні, але взаємопов'язані концепції: з одного боку, це необхідність захисту та збереження традиційних національних цінностей в умовах тотального тиску глобальної цифровізації, а з іншого — їх безпосередній захист від внутрішніх негативних проявів та деструктивного впливу самих цифрових технологій [11, с. 16]. Механізми державного управління у цьому контексті розглядаються науковцями як комплексний,

системний інструментарій, що включає збалансовані політичні, правові, організаційні, виховні та безпекові заходи, спрямовані на адаптацію соціуму до нових реалій [11, с. 17]. Запровадження концепції електронного врядування першочергово планувалося і позиціонувалося як виключно людиноцентричний підхід, покликаний забезпечити відкритий, безбар'єрний та швидкий доступ кожного громадянина до якісних публічних послуг, мінімізуючи людський фактор та долаючи корупційну складову [11, с. 15].

Однак тотальна цифровізація суспільних відносин, повсюдне впровадження алгоритмів штучного інтелекту та масовий збір, обробка і зберігання персональних та біометричних даних створюють безпрецедентні ризики для прав людини, зокрема загрожують брутальним порушенням недоторканності приватного життя. Це поступово трансформує традиційну особистість у так звану «цифрову особистість», діяльність, вподобання та переміщення якої повністю фіксуються в інформаційних базах, що породжує реальні загрози формування цифрового тоталітаризму та втрати індивідуальної свободи [11, с. 19]. Для мінімізації цих масштабних зовнішніх і внутрішніх ризиків, захисту інформаційного суверенітету та збереження ментальної ідентичності громадян необхідне постійне, випереджаюче вдосконалення вітчизняного нормативно-правового забезпечення, його гармонізація зі світовими стандартами та правовими рамками демократичних країн, таких як Європейський Союз, із чітким дотриманням балансу між потребами безпеки та фундаментальними правами людини [11, с. 20].

Наступною, не менш важливою складовою загального процесу розвитку дієвого громадянського суспільства, реформування системи публічного управління та утвердження демократичних інститутів є активне функціонування різноманітних громадських організацій та об'єднань, які безпосередньо залучають громадян, зокрема молодь, до процесів обговорення, прийняття та контролю за реалізацією суспільно значущих рішень [12, с. 23]. У системі вищої освіти України такими специфічними та впливовими інституціями виступають органи студентського самоврядування

(ОСС), правова основа діяльності яких безпосередньо гарантується та детально регулюється Законом України «Про вищу освіту», де вони визначені як невід'ємна частина громадського самоврядування закладів освіти [12, с. 22]. В сучасних надскладних умовах воєнного стану, суттєвого збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб серед студентства, економічної нестабільності та часткового або повного руйнування освітньої інфраструктури критично й лавиноподібно зростає роль ефективного, справедливого та прозорого управління студентськими гуртожитками, які перетворилися з простого місця тимчасового проживання на важливі центри соціальної адаптації, психологічної підтримки та безпеки молоді [12, с. 24]. Організаційно органи студентського самоврядування побудовані за прямою аналогією до структури органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні, що дозволяє розглядати їх як унікальну модель підготовки майбутньої управлінської еліти держави [12, с. 25]. Проте глибоке дослідження практичних аспектів їхньої безпосередньої діяльності в межах житлово-побутової сфери демонструє наявність реальних, застарілих викликів та деструктивних явищ, серед яких найгострішими є: хронічна непрозорість процедур розподілу місць, поселення чи необґрунтованого виселення, незадовільні, а часто й аварійні матеріально-технічні умови проживання в гуртожитках, критичний брак вільних місць, а також ігнорування адміністраціями закладів вищої освіти законних інтересів студентства [12, с. 26]. Надання реальних важелів впливу та дієвого контролю студентам над процесами життєдіяльності в гуртожитках, розширення фінансової самостійності ОСС, а також впровадження чітких, зрозумілих та підзвітних регуляторних механізмів взаємодії між студентами та адміністрацією виступає єдиним ефективним запобіжником проявам корупції, непотизму та бюрократичного свавілля. Більше того, саме через успішний досвід вирішення локальних житлово-побутових проблем формується правова культура, громадянська відповідальність та закладається міцна основа для плекання стійких демократичних цінностей у сучасному

молодіжному середовищі, що в майбутньому безпосередньо вплине на якість публічного управління в масштабах усієї держави [12, с. 28].

Таким чином, розгляд теоретичних та практичних аспектів сучасного публічного управління в Україні через призму трансформації місцевого самоврядування, впровадження цифрових технологій та розвитку інститутів громадської активності дозволяє констатувати, що країна перебуває на етапі глибокого переосмислення взаємовідносин між державою та особою. Ефективність цього процесу залежить від здатності гармонізувати законодавчі норми із реальними потребами суспільства, забезпечити прозорість функціонування всіх рівнів влади та створити умови для всебічного розвитку людського капіталу як головного рушія прогресу.

1.3 Нормативно-правове регулювання механізмів громадської участі в Україні

Сучасний етап трансформації системи публічної влади в Україні характеризується переходом від жорстко централізованої моделі управління до партисипативного врядування, заснованого на принципах інклюзивності, прозорості та субсидіарності. Реформа децентралізації, яка розпочалася у дві тисячі чотирнадцятому — дві тисячі п'ятнадцятому роках із прийняттям базових концептуальних документів, створила якісно нове інституційне середовище для розвитку інститутів локальної демократії [13, с. 160]. Проте побудова ефективної взаємодії між органами місцевого самоврядування та членами територіальних громад неможлива без формування цілісної, несуперечливої та розгалуженої системи нормативно-правового регулювання, яка б не лише декларувала права громадян на участь в управлінні державними та місцевими справами, а й визначала чіткі, юридично захищені процесуальні механізми їх практичної реалізації [14, с. 278]. Історична стагнація муніципальних інститутів в Україні багато в чому

була зумовлена саме відсутністю дієвого правового інструментарію, що тривалий час консервувало пасивність соціуму та поглиблювало політичне відчуження між владою та населенням [13, с. 161].

Фундаментом нормативно-правового регулювання громадської участі в Україні є Конституція України, яка у статті 36, 38 та 40 закріплює право громадян на свободу об'єднання, право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними, а також направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення [15]. Стаття 140 Конституції України визначає місцеве самоврядування як право територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування [15]. Ці конституційні імперативи деталізуються у нормах базового Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [16]. Зокрема, стаття 13 цього Закону регламентує інститут громадських слухань, правовий зміст якого полягає в можливості ознайомлення членів громади з позицією влади та безпосереднього обговорення актуальних проблем розвитку території [14, с. 279]. Стаття 14 закону визначає правове підґрунтя місцевих ініціатив, надаючи членам громади можливість ініціювати розгляд у першочерговому порядку на засіданні ради будь-якого питання, що належить до відання місцевого самоврядування [14, с. 279]. Стаття 15 врегульовує порядок скликання загальних зборів громадян за місцем проживання, які є формою безпосереднього вирішення питань місцевого значення [14, с. 279]. Особливу роль у системі правового регулювання відіграє стаття 16, яка визначає статус органів самоорганізації населення (будинкових, вуличних, квартальних комітетів), що створюються з дозволу місцевої ради і наділяються частиною власної компетенції та фінансових ресурсів [17, с. 5].

Важливим елементом системи законодавства, що регулює інформаційно-комунікаційний аспект громадської участі, є Закон України «Про звернення громадян» [18]. У 2015 до цього Закону було внесено суттєві

зміни, які нормативно закріпили інститут електронних петицій як новітню та високотехнологічну форму колективного волевиявлення [14, с. 280]. Відповідно до статті 23 примітка один цього Закону, громадяни можуть звертатися до органів місцевого самоврядування з електронними петиціями через офіційні вебсайти або сайти громадських об'єднань [18]. Загальний порядок розгляду е-петицій передбачає обов'язковість їх оприлюднення, збору встановленої статутом громади кількості підписів протягом визначеного строку та обов'язкового розгляду колегіальним органом чи керівником установи у разі успішного проходження модерації та верифікації [14, с. 280]. Попри високу затребуваність цього інструменту, у правозастосовній практиці виникають значні суперечності, оскільки чинне законодавство не містить імперативної вимоги щодо обов'язковості виконання вимог петиції, обмежуючи нормативні наслідки лише фактом її розгляду та наданням відповіді, що призводить до того, що понад п'ятдесят вісім відсотків підтриманих петицій не трансформуються в реальні управлінські акти [14, с. 281]. Прозорість діяльності владних суб'єктів та право на доступ до інформації, без якого неможлива будь-яка усвідомлена громадська участь, детально регламентуються Законом України «Про доступ до публічної інформації» та Законом України «Про інформацію» [19]. Ці нормативні акти зобов'язують органи місцевого самоврядування завчасно оприлюднювати проекти рішень, забезпечувати відкритість засідань рад та їхніх виконавчих комітетів [19].

На підзаконному рівні ключовим регуляторним актом є Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості в формуванні та реалізації державної політики» [20]. Цей документ затверджує Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики та Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади або місцевій державній адміністрації [20]. Хоча дія цієї постанови безпосередньо поширюється на органи

виконавчої влади, її положення активно використовуються органами місцевого самоврядування як методологічна та правова основа для розробки власних локальних регламентів взаємодії з громадськістю [14, с. 279]. Порядок детально описує форми консультацій (публічне громадське обговорення, електронні консультації, вивчення громадської думки) та етапи їх проведення, включаючи обов'язкове оприлюднення звіту про результати з висвітленням позиції органу влади щодо кожної висловленої пропозиції [13, с. 162]. Окрему групу нормативних джерел становлять міжнародно-правові акти, ратифіковані Верховною Радою України, які згідно зі статтею 90 Конституції є частиною національного законодавства [15]. До них належать Європейська хартія місцевого самоврядування, яка у преамбулі стверджує, що право громадян брати участь в управлінні державними справами є одним із загальних для всіх членів Ради Європи демократичних принципів, а також Кодекс рекомендованої практики громадянської участі у процесі прийняття рішень, розроблений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи [17, с. 4]. Цей Кодекс диференціює залучення громадян на чотири рівні: інформивання, консультації, діалог та партнерство, встановлюючи рамкові вимоги до кожного з них [17, с. 4].

Значним недоліком чинного правового регулювання є високий ступінь локальної дискреції, коли більшість процедурних питань реалізації прав громадян віддано на відкуп місцевим радам, які мають закріплювати їх у Статутах територіальних громад та окремих положеннях [14, с. 280]. Відсутність єдиного уніфікованого закону про громадську участь призводить до того, що в одних громадах правила подання місцевої ініціативи чи організації слухань є максимально простими та доступними, тоді як в інших — штучно ускладненими через встановлення надмірних вимог до кількості членів ініціативних груп, збору підписів або тривалості реєстраційних процедур [14, с. 280]. Правовий вакуум спостерігається й у сфері прямого народовладдя: після визнання Конституційним Судом України у дві тисячі вісімнадцятому році Закону України «Про всеукраїнський та місцеві

референдуми» неконституційним, національний законодавець ухвалив новий Закон України «Про всеукраїнський референдум», проте спеціальний закон, який би регулював порядок підготовки та проведення місцевих референдумів, досі перебуває на стадії законопроекту, що повністю позбавляє громади можливості використання цього імперативного інструменту участі [14, с. 279]. Бюджет участі (партисипаторне бюджетування), який у дві тисячі двадцять першому році активно впроваджувався у ста дев'яноста семи громадах України із сукупним фінансуванням понад п'ятсот дев'яносто мільйонів гривень, також не має цілісного загальнодержавного законодавчого регулювання і функціонує виключно на основі локальних положень, затверджених рішеннями відповідних рад, що обмежує його стабільність та захищеність в умовах бюджетного дефіциту [14, с. 281].

Введення правового режиму воєнного стану у дві тисячі двадцять другому році відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» суттєво змінило архітектуру нормативно-правового регулювання громадської участі [21]. Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» було санкціоновано тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод громадян, зокрема передбачених статтями 38 та 40 у частині проведення масових заходів, зборів та мітингів [21]. Стаття 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» суттєво розширила повноваження військових адміністрацій та керівників місцевого самоврядування, мінімізувавши обов'язковість проведення тривалих процедур публічних обговорень під час ухвалення рішень, пов'язаних із обороною, безпекою та життєзабезпеченням територій [21]. Це призвело до об'єктивного згортання офлайн-партисипаторних практик: у період 2023 – 2024 класичний бюджет участі змогли продовжити лише вісім зі ста міст України, де дозволяла безпекова ситуація [14, с. 281]. Водночас, нормативні обмеження стимулювали розвиток правового регулювання е-демократії та перенесення більшості процедур у віртуальний простір [17, с. 6]. Важливим

кроком стало нормативне розширення використання Єдиної платформи місцевої електронної демократії (e-DEM), яка дозволяє проводити онлайн-консультації з громадськістю, збір підписів під петиціями та електронне голосування за локальні проєкти в умовах воєнного стану, мінімізувати безпекові ризики для учасників [14, с. 282].

Сучасний стан громадянського суспільства в Україні характеризується стрімким збільшенням кількості недержавних суб'єктів, що потребує належного правового супроводу [14, с. 282]. За даними аналітичних звітів, на початку дві тисячі двадцять третього року в Україні було зареєстровано понад дев'яносто дев'ять із половиною тисяч громадських організацій, а кількість благодійних фондів за перший рік повномасштабного конфлікту зросла на сорок три відсотки [14, с. 282]. У дві тисячі двадцять четвертому році загальна кількість зареєстрованих громадських організацій перевищила сто чотири й чотири десятих тисячі [14, с. 282]. Правовий статус цих інституцій регулюється Законом України «Про громадські об'єднання» та Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [22]. Волонтерський рух, який отримав найвищий рівень суспільної довіри у 84% [14, с. 282], діє на основі Закону України «Про волонтерську діяльність», що визначає засади державної політики у цій сфері, права та обов'язки волонтерів та організацій, що їх залучають [22]. Проте інтеграція цих потужних інституційних суб'єктів у процеси офіційного муніципального врядування стримується кадровими та фінансовими проблемами: сільські та малі громади, які у 2024 році на вісімдесят чотири відсотки залежали від державних дотацій, не мають належної інфраструктури та фахівців для забезпечення системного правового партнерства з третім сектором [14, с. 283].

Окремим блоком нормативного регулювання, що набув особливої актуальності, є законодавство у сфері містобудування та просторового планування, зокрема Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [23]. Стаття 22 цього Закону імперативно вимагає проведення

громадських слухань щодо проєктів містобудівної документації на місцевому рівні, таких як генеральні плани міст, детальні плани територій чи зонінг [23]. Норми цієї статті чітко визначають строки оприлюднення проєктів, порядок реєстрації пропозицій громадян та створення узгоджувальних комісій у разі виникнення спірних питань між громадськістю та замовником документації [23]. Практична апробація цих норм у місті Львові, Глобинській та Кадубовецькій громадах довела, що чітке дотримання містобудівного законодавства дозволяє уникати гострих соціальних конфліктів та збалансовувати інтереси забудовників і мешканців територій [14, с. 281]. Разом із тим, цифрова нерівність, посилена руйнуванням інфраструктури, та недостатній рівень правової грамотності населення, коли лише дванадцять відсотків громадян декларують реальну участь у громадському житті, суттєво обмежують ефективність реалізації цих норм, перетворюючи слухання на формальну процедуру [14, с. 283].

Для усунення наявних деструктивних тенденцій та суперечностей у системі нормативно-правового регулювання механізмів громадської участі необхідне комплексне реформування законодавства [14, с. 283]. Першочерговим кроком має стати розробка та прийняття Закону України «Про публічні консультації», який запровадить єдиний обов'язковий стандарт залучення зацікавлених сторін до процесу розробки та ухвалення рішень на всіх рівнях публічної влади [13, с. 163]. Цей закон має чітко диференціювати форми участі залежно від масштабу управлінського рішення, визначити правові наслідки ігнорування пропозицій громадськості та встановити юридичну відповідальність посадових осіб за порушення процедур партисипації [13, с. 163]. Не менш важливим є законодавче врегулювання порядку проведення місцевих референдумів шляхом ухвалення відповідного профільного закону, що поверне громадам вищу форму безпосереднього народовладдя [14, с. 280]. На рівні підзаконних актів потребує модернізації Постанова КМУ № 996 з метою адаптації її норм до умов цифрової взаємодії та правового режиму воєнного стану [14, с. 280]. Поєднання законодавчих

змін із фінансовим та кадровим зміцненням громад, розвитком цифрової інфраструктури та впровадженням програм громадянської освіти дозволить трансформувати нормативні декларації у життєздатні інструменти демократичного розвитку та успішної європейської інтеграції України [2, с. 283].

Висновки до розділу 1

У першому розділі кваліфікаційної бакалаврської роботи було розкрито теоретико-правові засади залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення та визначено роль громадської участі як невід'ємної складової демократичного місцевого самоврядування. Встановлено, що участь громадян у процесах місцевого врядування виступає не лише одним із фундаментальних конституційних прав людини, а й важливим інструментом забезпечення відкритості, підзвітності та ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. Активне залучення мешканців територіальних громад до прийняття управлінських рішень сприяє формуванню громадянської відповідальності, зміцненню довіри до влади та розвитку інститутів громадянського суспільства.

У ході дослідження з'ясовано, що сучасна концепція громадської участі ґрунтується на засадах партисипативної демократії, відповідно до яких громадяни мають можливість впливати на процеси управління не лише через представницькі органи влади, а й шляхом безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення. Визначено, що ефективність функціонування місцевого самоврядування значною мірою залежить від рівня залученості громадян до вироблення та реалізації місцевої політики, а також від наявності дієвих механізмів взаємодії між владою та громадою.

Дослідження принципів і форм громадської участі дало змогу встановити, що їх реалізація базується на принципах законності, відкритості, прозорості, добровільності, рівності можливостей та партнерської взаємодії між органами влади і громадськістю. Водночас розвиток місцевого самоврядування в умовах децентралізації та цифрової трансформації суспільства зумовлює необхідність постійного вдосконалення існуючих форм участі громадян, розширення можливостей електронної демократії та підвищення рівня громадянської активності.

Окрему увагу приділено аналізу нормативно-правового забезпечення механізмів громадської участі в Україні. Встановлено, що правову основу залучення громадськості формують Конституція України, законодавство про місцеве самоврядування, звернення громадян, доступ до публічної інформації, а також міжнародні стандарти у сфері демократичного врядування. Разом із тим виявлено низку проблем правового регулювання, пов'язаних із фрагментарністю окремих норм, відсутністю уніфікованих процедур реалізації деяких форм участі та надмірною залежністю окремих механізмів від локального нормативного регулювання.

Таким чином, теоретичний аналіз засвідчив, що ефективне залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення є необхідною умовою розвитку демократичного врядування, забезпечення прозорості діяльності органів місцевого самоврядування та підвищення якості управлінських рішень. Сформовані теоретико-правові положення створюють підґрунтя для подальшого дослідження практичних механізмів громадської участі, оцінки їхньої результативності та визначення напрямів удосконалення в сучасних умовах розвитку України.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

2.1 Громадські слухання, місцеві ініціативи та загальні збори громадян

Сучасний етап розвитку української державності, ознаменований глибокими трансформаціями публічної влади в межах муніципальної реформи та децентралізації, вимагає якісно нового підходу до осмислення ролі територіальних громад у процесах локального управління [24]. Дух та філософія децентралізації передбачають не просто формальну передачу фінансових ресурсів, повноважень та майнових комплексів від центральних органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування, а насамперед реальну демократизацію врядування шляхом створення дієвих механізмів залучення членів громад до ухвалення управлінських рішень [25, с. 45].

Безпосередня участь мешканців у вирішенні питань місцевого значення виступає базовим інструментом подолання політичного відчуження громадян, суттєвого підвищення рівня їхньої довіри до інститутів публічної влади, а також забезпечення прозорості, відкритості та підзвітності муніципальних органів та їхніх посадових осіб [26, с. 112]. Конституція України у статті 5 закріплює фундаментальний принцип народовладдя, згідно з яким носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ,

який здійснює владу безпосередньо та через органи державної влади й органи місцевого самоврядування [15].

На розвиток цього положення Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає систему та форми безпосереднього волевиявлення членів територіальних громад, серед яких ключове місце посідають такі інструменти партисипаторної демократії, як загальні збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи та громадські слухання [24]. Практична реалізація цих форм безпосереднього народовладдя на вітчизняних теренах відображає рівень громадського впливу на формування місцевої політики та базується на комплексі нормативно-правових інструментів.

Загальні збори громадян за місцем проживання виступають історично першим, традиційним та потенційно наймасовішим інструментом місцевої демократії, з результатами правомірного застосування якого органи місцевого самоврядування та їхні посадові особи рахуються у своїй повсякденній діяльності [25, с. 48]. Відповідно до положень статті 8 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», рішення загальних зборів громадян мають обов'язково враховуватися муніципальною владою у її практичній роботі, що надає цій формі участі вагомий юридичний статусу [24].

Процедурний механізм реалізації цього інституту в Україні на практиці визначається переважно статутами територіальних громад або спеціальними локальними положеннями, що затверджуються рішеннями відповідних місцевих рад [25, с. 51]. Суб'єктами скликання зборів або конференцій представників громадян за місцем проживання зазвичай виступають сільські, селищні, міські голови, старости відповідних старостинських округів, органи самоорганізації населення або безпосередньо ініціативні групи жителів [27, с. 76]. Збори мають право розглядати практично будь-які питання місцевого значення, що безпосередньо стосуються життєдіяльності конкретного мікрорайону, вулиці чи селища.

Наступним важливим та юридично зобов'язуючим інструментом прямої участі мешканців у житті громади є місцеві ініціативи. Вони надають членам територіальної громади право офіційно вносити на розгляд місцевої ради у формі письмової пропозиції або повноцінного проєкту рішення будь-яке питання, що належить до відання місцевого самоврядування [27, с. 81]. Порядок внесення місцевої ініціативи фіксується локальним нормотворцем у статутах громад чи окремих положеннях [24].

Головною юридичною цінністю та особливістю місцевої ініціативи, внесеної із дотриманням усіх локальних вимог, є обов'язковість її розгляду на відкритому сесійному засіданні місцевої ради за обов'язкової участі членів ініціативної групи [27, с. 84]. За результатами такого розгляду рада повинна ухвалити вмотивоване рішення про підтримання або відхилення пропозиції [27, с. 84]. Право ініціювання та безпосередньої підтримки таких проєктів зазвичай належить колу мешканців, які мають виборче право на відповідних місцевих виборах, тоді як інститути громадянського суспільства, громадські організації чи суб'єкти підприємницької діяльності можуть долучатися на етапах розробки документів, проведення публічних кампаній та агітації [27, с. 89].

Громадські слухання є однією з найпоширеніших, найдинамічніших та практично орієнтованих форм прямої комунікації та взаємодії муніципальної влади з населенням, яка за змістом статті 13 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» має проводитися в обов'язковому порядку не рідше одного разу на рік [24]. Основним призначенням слухань є колективне, відкрите обговорення найбільш резонансних, стратегічних та суспільно значущих питань життєдіяльності та розвитку громади [27, с. 92]. До них належать затвердження та виконання місцевого бюджету, розробка та реалізація інфраструктурних, екологічних, соціокультурних чи містобудівних проєктів, а також ухвалення програм соціально-економічного розвитку [27, с. 92].

Пропозиції та рекомендації, сформульовані та ухвалені за результатами проведення громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування та їхніми посадовими особами [24]. За результатами такого розгляду влада має ухвалити відповідні рішення та публічно проінформувати громаду. Суб'єкти скликання слухань та механізми формування їхнього порядку денного забезпечують залучення мешканців до безпосереднього діалогу із муніципальним центром.

Інститут громадських обговорень та слухань також тісно переплітається із механізмами, закладеними у Законі України «Про публічні консультації», який покликаний запровадити стандарти залучення заінтересованих сторін до ухвалення рішень на засадах повного управлінського циклу [27, с. 95]. Цей механізм передбачає широке застосування як сучасних електронних консультацій через оприлюднення проєктів актів на офіційних вебсайтах, так і безпосередніх публічних заходів: круглих столів, конференцій та безпосередньо громадських слухань. Забезпечення функціонування громадських слухань, місцевих ініціатив та загальних зборів громадян є базовою умовою функціонування прозорого та спроможного муніципального середовища в Україні [27, с. 104].

Організація безпосередньої демократії в умовах великих міських агломерацій та новостворених об'єднаних територіальних громад, які охоплюють десятки населених пунктів, передбачає застосування інституту конференцій представників громадян. Це дозволяє делегувати повноваження від окремих вулиць, багатоквартирних будинків чи сіл для ухвалення рішень на загальногромадському рівні [27, с. 111]. Паралельно із цим функціонує мережа органів самоорганізації населення — будинкових, вуличних, квартальних комітетів, які виступають природним містком між мешканцями конкретної мікротериторії та великим муніципальним центром, акумулюючи локальні проблеми та трансформуючи їх у офіційні звернення, місцеві ініціативи чи проєкти рішень ради [25, с. 93].

Окрему увагу в контексті інструментів участі слід приділити фінансовому аспекту, зокрема інституту громадського (партисипаторного) бюджету, або бюджету участі [25, с. 97]. Цей механізм за останні роки набув популярності в українських містах і громадах, забезпечуючи залучення громадян до розподілу частини місцевих фінансових ресурсів [25, с. 102]. Мешканці громади самостійно розробляють та подають проекти, спрямовані на покращення локальної інфраструктури, благоустрій, розвиток спорту чи культури, а переможці визначаються шляхом прямого загального голосування жителів [25, с. 105]. Це стимулює творчу та соціальну активність громадян, а також знайомить їх із основами бюджетного процесу та проектного менеджменту [26, с. 140].

Важливим елементом сучасної муніципальної практики є інтеграція цифрових інновацій (e-democracy) у традиційні інструменти безпосередньої демократії [25, с. 114]. Проведення громадських слухань та місцевих ініціатив може відбуватися у дистанційному або гібридному форматі [27, с. 120]. Використання сертифікованих платформ із верифікацією користувачів через ЕЦП чи BankID дозволяє залучити до обговорення ширше коло мешканців, знімаючи проблему географічної віддаленості [27, с. 123]. Муніципальна влада поєднує класичні паперові та очні процедури паралельно із впровадженням новітніх електронних систем, забезпечуючи комплексне функціонування інструментів безпосередньої демократії в українському політико-правовому просторі [25, с. 118].

2.2 Електронні інструменти участі (електронні петиції, онлайн-консультації)

Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у практику державного управління та місцевого самоврядування зумовило трансформацію традиційних моделей взаємодії між інститутами влади та

громадянським суспільством. Розвиток електронної демократії став одним із ключових чинників модернізації системи публічного управління, що дозволяє значно розширити можливості членів територіальних громад безпосередньо впливати на процеси прийняття рішень на місцевому рівні. В умовах децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування особливого значення набувають електронні інструменти участі, серед яких найбільш дієвими та поширеними є електронні петиції та онлайн-консультації з громадськістю. Ці інструменти виступають не лише засобами комунікації, а й ефективними механізмами забезпечення прозорості, підзвітності та відкритості органів місцевого самоврядування, що сприяє підвищенню рівня довіри населення до владних інституцій. Теоретико-правове осмислення цих категорій потребує детального аналізу їхньої сутності, нормативного регулювання та практичної реалізації в межах українського правового поля.

Основним правовим підґрунтям для залучення громадян до вирішення питань місцевого значення є базове законодавство, яке визначає систему та принципи місцевого самоврядування в країні. Зокрема, законодавчо закріплено право членів територіальної громади брати участь у місцевому самоврядуванні як безпосередньо, так і через обрані ними органи [9]. Традиційні форми такої участі, такі як місцеві ініціативи, громадські слухання чи загальні збори громадян, тривалий час залишалися основними каналами вираження волі громади, проте їхня реалізація часто супроводжувалася значними бюрократичними та організаційними перешкодами. Перехід до цифрового формату взаємодії дозволив мінімізувати ці бар'єри, запропонувавши суспільству динамічніші та доступніші форми діалогу. Інформаційне забезпечення цієї системи передбачає активне впровадження технологій електронного урядування та надання публічних електронних послуг, що кардинально змінює внутрішні управлінські процеси в органах публічної влади [28, с. 29]. Цифровізація публічного сектору створює необхідну інфраструктуру для функціонування

інструментів електронної демократії, перетворюючи пасивних отримувачів послуг на активних суб'єктів муніципальної політики.

Серед різноманіття електронних інструментів участі особливе місце посідають електронні петиції, які являють собою колективні звернення громадян, подані через офіційні вебсайти органів місцевого самоврядування або спеціалізовані громадські платформи. Правова природа електронної петиції полягає в реалізації конституційного права громадян на звернення до органів влади, але у специфічній колективній формі, яка підкріплюється цифровим підписом чи верифікацією користувачів. Спеціальний закон регулює порядок розгляду таких звернень, встановлюючи чіткі вимоги до їхнього подання, оприлюднення та збору підписів [18]. Для того щоб електронна петиція була обов'язково розглянута колегіальним органом чи посадовою особою місцевого самоврядування, вона має набрати визначену статутом громади або рішенням ради кількість підписів протягом встановленого строку. Цей механізм змушує місцеву владу оперативно реагувати на актуальні запити суспільства, оскільки ігнорування легітимно підтриманої петиції тягне за собою репутаційні ризики для представників муніципальної влади. Водночас електронна петиція виступає індикатором суспільних настроїв, дозволяючи виявити найбільш гострі проблеми життєдіяльності міста чи селища, починаючи від благоустрою територій і закінчуючи стратегічними питаннями розвитку інфраструктури.

Ефективність функціонування системи електронних петицій безпосередньо залежить від чіткості процедурних норм, прописаних у локальних актах органів місцевого самоврядування. На практиці виникає чимало дискусій щодо встановлення оптимального порогу підписів для різних типів територіальних громад. Занадто високий поріг робить інструмент недоступним для громадян, перетворюючи його на формальність, тоді як надто низький поріг може призвести до спаму та перевантаження апарату ради розглядом дріб'язкових або юридично некоректних ініціатив. Науковці зазначають, що розвиток електронної демократії та електронної

участі в Україні демонструє позитивну динаміку саме тоді, коли органи місцевого самоврядування демонструють політичну волю до діалогу та встановлюють реалістичні вимоги до збору підписів [29, с. 18]. Окрім того, важливим аспектом є правова грамотність самих авторів петицій, оскільки тексти звернень часто містять вимоги, що виходять за межі компетенції органів місцевого самоврядування, що унеможлиблює їхнє практичне виконання навіть у разі повної підтримки з боку депутатів.

Іншим фундаментальним інструментом цифрової взаємодії є онлайн-консультації з громадськістю, які дозволяють органам місцевого самоврядування залучати експертне середовище та пересічних жителів до обговорення проєктів нормативно-правових актів, програм соціально-економічного розвитку чи бюджетних ініціатив. На відміну від петицій, які ініціюються знизу, консультації переважно є інструментом, що запускається самою владою з метою отримання зворотного зв'язку та покращення якості управлінських рішень. Загальні засади та порядок проведення консультацій з громадськістю регламентуються урядовими нормативно-правовими актами, які встановлюють обов'язковість обговорення найбільш суспільно значущих рішень [20]. Перенесення цього процесу в онлайн-простір дозволило значно розширити коло учасників обговорення, адже громадянам більше не потрібно витрачати час на відвідування залів засідань, а висловити свою думку, надати пропозиції чи проголосувати за певний варіант розвитку подій можна у будь-який зручний час за допомогою комп'ютера або мобільного пристрою. Це забезпечує репрезентативність та інклюзивність процесу обговорення, залучаючи до нього молодь, працююче населення та осіб з обмеженими фізичними можливостями.

У науковій літературі підкреслюється, що публічна адміністрація та інструменти громадської участі на місцевому рівні мають розвиватися синергетично, створюючи цілісну екосистему муніципального управління [30, с. 48]. Онлайн-консультації можуть проводитися у різних формах, таких як електронні опитування, інтернет-конференції, публічні обговорення на

спеціалізованих платформах або коментування текстів нормативних актів у режимі реального часу. Важливим елементом цього процесу є обов'язок органу влади оприлюднити звіт за результатами проведених консультацій, де має бути чітко зазначено, які пропозиції громадян були враховані, а які відхилені з відповідним юридичним та економічним обґрунтуванням. Без такого прозорого фіналу консультації перетворюються на імітацію демократичного процесу, що нівелює мотивацію громадян брати участь у подальших обговореннях. Тільки за умови реального впливу думок жителів на кінцевий зміст рішень місцевої ради можна говорити про трансформацію консультацій у дієвий механізм співуправління.

Незважаючи на значний потенціал електронних інструментів участі, процес їхньої імплементації в Україні стикається із низкою суттєвих викликів технічного, правового та ментального характеру. Однією з головних проблем залишається цифровий розрив між різними верствами населення та регіонами країни. Якщо у великих містах рівень проникнення інтернету та цифрової грамотності є досить високим, то у сільських територіальних громадах, особливо серед людей старшого віку, доступ до електронних платформ є обмеженим. Це породжує загрозу виключення певних соціальних груп із процесу прийняття рішень, що суперечить принципу рівності прав громадян. Окрім того, актуальним залишається питання кібербезпеки та захисту персональних даних учасників електронного голосування чи підписання петицій. Органам місцевого самоврядування необхідно використовувати надійні системи ідентифікації користувачів, такі як Інтегрована система електронної ідентифікації, BankID або Електронний цифровий підпис, щоб унеможливити маніпуляції, фальсифікації чи накрутку голосів з боку зацікавлених осіб чи політичних сил.

Досліджуючи природу муніципальної влади в контексті сучасних державотворчих процесів, науковці наголошують на необхідності постійного вдосконалення теоретико-методологічних підходів до розуміння сутності взаємодії влади та суспільства [31, с. 142]. Електронні інструменти участі не

повинні розглядатися як заміна традиційним формам безпосередньої демократії, а мають виступати їхнім логічним та технологічним доповненням. Оптимальний баланс між цифровими та класичними механізмами залучення громадськості дозволяє створити максимально гнучку та адаптивну систему управління громадою. Державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування повинні володіти сучасними інноваційними технологіями кадрового та стратегічного планування для ефективної обробки великих масивів інформації, що надходять від громадян через електронні канали комунікації [28, с. 32]. Здатність публічної влади оперативно та якісно опрацьовувати пропозиції, що надходять у межах онлайн-консультацій чи електронних петицій, стає головним критерієм її професійної компетентності та готовності до реалізації демократичних реформ.

Перспективи розвитку електронних інструментів участі в Україні пов'язані з подальшою інтеграцією місцевих інформаційних систем у загальнонаціональну інфраструктуру електронної демократії. Створення уніфікованих платформ, таких як Єдина платформа місцевої електронної демократії, значно спрощує процес впровадження петицій та онлайн-консультацій для новостворених та невеликих територіальних громад, які не мають достатніх фінансових та кадрових ресурсів для розробки власного програмного забезпечення. Водночас успіх цих інструментів залежить не стільки від технологічних рішень, скільки від формування нової політичної та правової культури як серед представників муніципальної влади, так і серед самих громадян. Навчання професійним навичкам комунікації та модерації електронних дискусій має стати обов'язковим елементом професійного розвитку персоналу органів місцевого самоврядування. Тільки через подолання взаємної недовіри, підвищення рівня правової свідомості та забезпечення реальної відкритості управлінських процесів електронні петиції та онлайн-консультації зможуть повноцінно реалізувати свій потенціал як ефективні механізми залучення громадськості до вирішення питань

місцевого значення, забезпечуючи сталий та гармонійний розвиток кожної територіальної громади.

2.3 Партисипативний бюджет як форма безпосередньої участі громадян

Сучасна трансформація державного управління в Україні вимагає принципово нових підходів до організації публічної влади на місцях [32, с. 45]. У цьому контексті ключова роль належить реформі децентралізації, яка не просто перерозподіляє фінансові ресурси, а й докорінно змінює філософію взаємодії між державою, органами місцевого самоврядування та кожним конкретним громадянином. Будучи первинним і найближчим до населення рівнем публічної влади, територіальні громади стають головними суб'єктами локального розвитку, що здатні самотійно і під власну відповідальність вирішувати питання місцевого значення [33, с. 112]. Практична реалізація цього потенціалу безпосередньо залежить від чіткості правового розмежування та ефективності виконання власних і делегованих повноважень місцевих рад та їхніх виконавчих органів [34, с. 88]. Водночас масштабні виклики сьогодення, зумовлені необхідністю адаптації до умов воєнного стану та подальшого повоєнного відновлення, ставлять перед муніципальним менеджментом завдання оперативного пошуку інноваційних та гнучких управлінських інструментів [35, с. 14]. Однією з найбільш перспективних технологій у цій сфері є партиципаторне бюджетування, або бюджет участі, який відкриває реальні можливості для безпосереднього залучення мешканців до розподілу публічних фінансів та прийняття стратегічно важливих для громади рішень [36, с. 201]. Поєднання чітко визначених законодавчих повноважень із дієвими механізмами прямої демократії та сучасними науковими методами оптимізації бюджетного

процесу створює надійне підґрунтя для забезпечення стійкості, прозорості та інклюзивності всієї системи місцевого самоврядування.

Ефективне функціонування системи місцевого самоврядування є невід'ємною умовою демократичного розвитку сучасної правової держави, оскільки саме воно забезпечує наближення публічної влади до безпосереднього населення та децентралізацію управлінської вертикалі [32, с. 52]. Органи місцевого самоврядування посідають особливе місце в загальному механізмі державного управління, реалізуючи свої повноваження в інтересах територіальних громад та виконуючи життєво важливі соціальні, економічні й управлінські функції. Згідно із чинним законодавством України, ці повноваження чітко поділяються на власні, які здійснюються самостійно під відповідальність громад, та делеговані, що являють собою окремі функції органів виконавчої влади, передані для вирішення питань загальнодержавного значення під суворим державним контролем [34, с. 92]. У сучасних умовах, коли громади змушені оперативно долати виклики, зумовлені збройною агресією, руйнуванням інфраструктури та необхідністю швидкого відновлення економіки, традиційні методи управління часто виявляються недостатньо гнучкими та потребують доповнення інноваційними підходами. Одним із таких дієвих інструментів прямої демократії є партиципаторне бюджетування, або бюджет участі, який дозволяє залучати громадян до безпосереднього розподілу та використання частини бюджетних ресурсів громади [36, с. 203]. Ця управлінська технологія спрямована на демократизацію всього бюджетного процесу на місцевому рівні, посилення взаємодії між владою та населенням, а також підвищення прозорості витрачання публічних фінансів [32, с. 54]. Впровадження бюджетів участі в Україні продемонструвало значний потенціал для зростання громадської активності, хоча в умовах воєнного стану фінансування таких проєктів у багатьох громадах було тимчасово призупинено через пріоритетність видатків на національну оборону та безпеку [35, с. 19]. Важливим складником цієї практики став також шкільний

громадський бюджет, що сприяє розвитку шкільного самоврядування, вихованню громадянської відповідальності та залученню молоді до покращення освітнього простору. Проте в організації партиципаторного бюджетування залишаються невирішені проблеми, зокрема нерівномірність реалізації проєктів у різних мікрорайонах, низька фінансова грамотність населення та дисбаланс інтересів різних соціальних груп, коли більшість ресурсів спрямовується на великі інфраструктурні ініціативи [33, с. 118]. Для подолання цих суперечностей та забезпечення відповідності витрат стратегічним цілям розвитку громад доцільним є застосування наукових підходів, зокрема економіко-математичного моделювання, яке дозволяє оптимізувати видатки бюджету участі за допомогою лінійного програмування з урахуванням інтересів виборців та встановлених ресурсних обмежень. Створення такої збалансованої системи, де чітко розмежовані повноваження органів місцевого самоврядування поєднуються з прозорими механізмами прямої участі громадян, є ключовим фактором децентралізації державного управління та формування інклюзивного суспільного добробуту [32, с. 56].

Теоретико-методологічні засади дослідження місцевого самоврядування базуються на розумінні його подвійної природи, яка поєднує громадську та державну концепції, що тривалий час домінували в юридичній та управлінській науці [37, с. 34]. Громадська теорія місцевого самоврядування наголошує на природному праві територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення без втручання державних органів, трактуючи громаду як первинний суб'єкт соціосистеми [33, с. 120]. Державницька теорія, навпаки, розглядає місцеве самоврядування як продовження державної влади на місцях, де органи самоврядування наділяються владними повноваженнями безпосередньо державою, яка і визначає межі їхньої компетенції. Сучасна українська модель намагається синтезувати ці підходи, створюючи умови для розвитку самодостатніх громад, які водночас інтегровані в єдиний загальнодержавний простір та

забезпечують виконання загальнодержавних стандартів надання публічних послуг [32, с. 58]. Важливим аспектом у цьому контексті є дослідження сутності повноважень, оскільки саме через них реалізується правовий статус місцевих рад та їхніх виконавчих органів. Реалізація власних повноважень дозволяє громаді проявляти ініціативу, формувати унікальні локальні програми розвитку, залучати інвестиції та створювати сприятливе середовище для ведення бізнесу, що безпосередньо впливає на рівень життя населення [37, с. 39]. Водночас виконання делегованих повноважень вимагає від органів місцевого самоврядування чіткої підзвітності та підконтрольності органам виконавчої влади, що іноді створює певний дуалізм та призводить до виникнення управлінських конфліктів на місцях [34, с. 104]. Трансформація системи місцевого самоврядування в процесі децентралізації суттєво розширила фінансову основу громад, проте збільшення ресурсів потягнуло за собою і значне зростання відповідальності за якість прийняття управлінських рішень [35, с. 22]. За умов обмеженості ресурсів, які особливо гостро відчуються під час економічних криз, постає нагальна потреба в залученні інноваційних інструментів менеджменту, здатних забезпечити раціональне використання кожної бюджетної гривні.

Партиципаторні практики у цьому процесі виступають не просто як інструмент розподілу коштів, а як фундаментальний механізм відновлення довіри між суспільством та інститутами влади, що є критично важливим для стабільності політичної системи [36, с. 210]. Бюджет участі дозволяє звичайним громадянам відчувати себе реальними суб'єктами управління, які здатні безпосередньо впливати на розвиток своєї вулиці, мікрорайону чи всього міста [37, с. 42]. Процедура партиципації зазвичай включає кілька послідовних етапів, починаючи від інформаційної кампанії та розробки проєктних пропозицій самими мешканцями, і закінчуючи загальним голосуванням та подальшим моніторингом реалізації переможців. Кожен із цих етапів має важливе виховне та інтеграційне значення, оскільки громадяни вчаться комунікувати між собою, шукати компроміси,

аргументувати власну позицію та розуміти складність бюджетного процесу [36, с. 214]. Особливу увагу в науковій літературі приділяють аналізу бар'єрів, які виникають під час реалізації бюджету участі в українських реаліях. Досить часто спостерігається ситуація, коли через брак досвіду або низьку зацікавленість окремих груп населення голосування перетворюється на змагання адміністративних ресурсів, де перемагають проєкти бюджетних установ, а не незалежні ініціативи мешканців [35, с. 26]. Окрім цього, технічні складнощі із поданням та модерацією проєктів, а також затягування термінів їх виконання з боку підрядних організацій можуть викликати розчарування у громадян та знижувати рівень їхньої подальшої активності [33, с. 130]. Саме тому оптимізація цього процесу потребує використання сучасних математичних методів, які б дозволили автоматизувати відбір та оцінку проєктів, мінімізуючи суб'єктивний фактор та забезпечуючи максимальний суспільний ефект від інвестованих коштів [34, с. 109]. Розробка та впровадження таких моделей лінійного програмування дає змогу врахувати не лише чисту кількість голосів, а й такі важливі критерії, як збалансованість розвитку різних територій, екологічний складник, соціальну значущість для вразливих верств населення та фінансову реалістичність проєкту. Таким чином, поєднання чіткого правового регулювання повноважень місцевої влади із науково обґрунтованими методами залучення громадськості створює надійне підґрунтя для формування стійкої та адаптивної системи муніципального управління в Україні [32, с. 62].

Подальший розвиток муніципального менеджменту вимагає переосмислення ролі лідерства в органах місцевого самоврядування, оскільки успішність будь-яких реформ та впровадження інноваційних інструментів на кшталт партиципаторного бюджетування безпосередньо залежати від політичної волі місцевих керівників та професіоналізму службовців [33, с. 135]. Спроможність громади адаптуватися до мінливого зовнішнього середовища, залучати міжнародну технічну допомогу та створювати ефективні партнерства з неурядовими організаціями стає головним

показником її життєздатності [35, с. 31]. Особливе значення це має для малих міст та сільських територіальних громад, які часто стикаються з дефіцитом кваліфікованих кадрів та обмеженістю власних фінансових надходжень [32, с. 65]. Для таких громад бюджет участі може стати унікальним шансом мобілізувати внутрішні ресурси, виявити активних лідерів на місцях та згуртувати населення навколо вирішення спільних проблем. У контексті правового забезпечення функціонування місцевої влади, існує гостра потреба в систематизації та кодифікації муніципального законодавства України, оскільки наявність численних нормативно-правових актів, які часом суперечать один одному, створює правову невизначеність та ускладнює реалізацію повноважень [34, с. 115]. Чітке закріплення процедур громадської участі на законодавчому рівні, а не лише на рівні локальних статутів громад, дозволить зробити ці процеси більш обов'язковими для виконання та захистить права громадян від можливих зловживань з боку місцевих чиновників [37, с. 51]. Модернізація системи місцевого самоврядування повинна відбуватися паралельно із розвитком цифрових технологій, адже використання електронних платформ для голосування, проведення онлайн-консультацій та відкритих даних суттєво знижує трансакційні витрати, розширює коло учасників партиципації та забезпечує високий рівень довіри до результатів [35, с. 35]. Науковий аналіз міжнародного досвіду свідчить, що країни, які пройшли шлях успішної децентралізації, робили ставку саме на розвиток субсидіарності, коли максимальна кількість рішень приймається на найближчому до громадянина рівні, а вищі органи влади підключаються лише тоді, коли локальних ресурсів об'єктивно недостатньо [32, с. 69]. Такий підхід дозволяє оптимізувати державні видатки, підвищити якість публічних послуг та створити стійку основу для стабільного економічного зростання всієї країни.

Впровадження сучасних моделей управління якістю в діяльність муніципальних органів також виступає вагомим чинником підвищення їхньої загальної ефективності [34, с. 122]. Застосування міжнародних стандартів

менеджменту дозволяє чітко регламентувати внутрішні процедури, оптимізувати документообіг, зменшити бюрократичні затримки та орієнтувати роботу службовців на кінцеві потреби споживачів публічних послуг, тобто мешканців громади [32, с. 72]. Важливу роль у цьому процесі відіграє постійний моніторинг та оцінка діяльності місцевої влади, які мають здійснюватися із залученням незалежних експертів та представників інститутів цивільного суспільства [37, с. 55]. Інструменти громадського контролю, такі як публічні слухання, місцеві ініціативи та загальні збори громадян, створюють дієві зворотні зв'язки, які допомагають вчасно коригувати місцеву політику та запобігати корупційним проявам [36, с. 222]. Окрім того, важливим викликом для сучасних громад є забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку територій, що потребує інтеграції екологічних пріоритетів у всі стратегічні плани та інвестиційні проєкти [35, с. 39]. Фінансування екологічних ініціатив через механізми бюджету участі, наприклад, створення зелених зон, модернізація систем поводження з відходами чи впровадження енергозберігаючих технологій у комунальних закладах, отримує дедалі більшу підтримку з боку населення [36, с. 226]. Це свідчить про поступову трансформацію суспільної свідомості та зростання відповідальності громадян за стан навколишнього середовища [33, с. 145]. Математичне моделювання бюджетних процесів у цьому контексті дозволяє розрахувати довгостроковий екологічний та соціально-економічний ефект від таких інвестицій, обґрунтовуючи доцільність перерозподілу фінансових потоків на користь довгострокових проєктів сталого розвитку [34, с. 128]. Таким чином, комплексна модернізація муніципального управління, що поєднує правові, організаційні, технологічні та наукові методи, виступає базовою передумовою для успішної інтеграції України до європейського адміністративного простору та забезпечення високої якості життя громадян [32, с. 75].

З огляду на зазначене, теоретичні підходи до визначення правової природи місцевого самоврядування у вітчизняній доктрині продовжують

еволюціонувати в напрямі посилення саме громадської складової, що є логічним наслідком зміцнення локальної демократії. Водночас інституційний розвиток муніципальних органів неможливий без врахування об'єктивних тенденцій глобалізації та цифровізації, які диктують нові стандарти прозорості та підзвітності публічної влади перед суспільством [36, с. 230]. Практичне застосування партиципаторних інструментів, підкріплене чітким нормативним регулюванням, доводить свою спроможність трансформувати пасивних жителів на активних співтворців локального середовища. Наукове обґрунтування управлінських рішень та впровадження сучасних систем моніторингу стають обов'язковим елементом повсякденної діяльності органів місцевого самоврядування, забезпечуючи мінімізацію ризиків та раціональне використання публічних ресурсів у довгостроковій перспективі. У підсумку, успішність подальшого реформування системи місцевого самоврядування в Україні залежатиме від здатності збалансувати державний контроль із широкою автономією громад, створюючи умови для реалізації права кожного громадянина на участь у вирішенні питань місцевого значення. Саме такий інтегрований підхід дозволить сформувати стійку, гнучку та ефективну систему муніципального управління, здатну відповідати на найскладніші виклики сучасності та гарантувати сталий розвиток територій [37, с. 58]. Будування міцного фундаменту локальної демократії через розширення повноважень громад та залучення громадськості є тим магістральним шляхом, який забезпечить європейське майбутнє української держави. Запровадження інноваційних практик менеджменту та постійне вдосконалення правового поля створюють умови, за яких місцеве самоврядування стає не просто формою організації влади, а реальним і дієвим інструментом забезпечення добробуту громадян. Таким чином, послідовна реалізація муніципальної реформи залишається одним із найважливіших пріоритетів розвитку українського суспільства на сучасному етапі. Координація зусиль центральних органів влади, місцевого самоврядування та інститутів цивільного суспільства дозволить успішно

завершити децентралізаційні процеси й побудувати спроможні громади. Кінцевою метою цих трансформацій є створення такої моделі управління, де інтереси людини та територіальної громади є найвищою цінністю та головним орієнтиром державної політики.

2.4 Діяльність громадських організацій та консультативно-дорадчих органів

Діяльність громадських організацій та консультативно-дорадчих органів є не просто додатковим елементом системи місцевого самоврядування, а фундаментальною основою для реалізації справжнього народовладдя та правової взаємодії між суспільством і державою. У сучасних умовах розвитку української державності, коли реформа децентралізації висуває нові вимоги до якості муніципального управління, роль інститутів громадянського суспільства суттєво зростає, перетворюючи їх на повноцінних суб'єктів муніципально-правових відносин, які здатні оперативно реагувати на виклики та артикулювати інтереси населення [38, с. 45]. Громадські організації, як інституціоналізована форма реалізації права громадян на об'єднання, виконують важливу function посередництва між жителями конкретної території та органами місцевого самоврядування, акумулюючи локальні проблеми, формуючи альтернативні варіанти їх вирішення та здійснюючи громадський контроль за діяльністю посадових осіб. Разом із тим, створення та функціонування консультативно-дорадчих органів, таких як громадські, молодіжні, експертні ради чи комітети при виконавчих органах місцевих рад, дозволяє інституціоналізувати цей діалог, надаючи йому системного, регулярного та юридично визначеного характеру в межах чинного законодавства України [39, с. 112].

Правову основу діяльності зазначених інститутів складають конституційні гарантії права громадян на участь в управлінні державними та

місцевими справами, а також спеціальні норми Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», які передбачають можливість створення різноманітних форм безпосередньої демократії та залучення громадськості до обговорення проєктів рішень [16, с. 14]. Практичний досвід показує, що консультативно-дорадчі органи стають ефективним майданчиком для проведення громадської експертизи нормативно-правових актів місцевого значення, підготовки рекомендацій з питань бюджетної політики, управління об'єктами комунальної власності, а також розвитку житлово-комунальної та соціальної інфраструктури. Участь експертів та представників громадських організацій у роботі таких колегіальних структур дозволяє мінімізувати корупційні ризики, забезпечити максимальну прозорість та підзвітність муніципальної влади перед територіальною громадою, а також підвищити рівень правової культури та соціальної відповідальності самих громадян [40, с. 210]. Таким чином, синергія діяльності громадських об'єднань та консультативно-дорадчих структур забезпечує трансформацію класичного директивного управління в сучасну модель багаторівневого врядування, де рішення приймаються на основі консенсусу, балансу публічних та приватних інтересів, а також з урахуванням реальних потреб кожного жителя громади.

Оцінюючи сутнісні характеристики громадських організацій у системі місцевого самоврядування, варто підкреслити їхню правову автономію. Будучи за своєю юридичною природою недержавними та неприбутковими об'єднаннями, вони володіють високим ступенем гнучкості, що дозволяє їм оперативно акумулювати інтереси тих верств населення, які часто залишаються поза увагою великих політичних гравців або офіційних муніципальних структур. Правовий статус таких об'єднань дозволяє їм виступати не лише в ролі критиків місцевої влади, а й у ролі її конструктивних партнерів, здатних брати на себе виконання окремих соціальних функцій або реалізацію локальних гуманітарних та інфраструктурних проєктів [41, с. 88]. Це особливо актуально в контексті обмеженості бюджетних ресурсів багатьох територіальних громад, коли

залучення грантових коштів, міжнародної технічної допомоги чи благодійних внесків через інструменти громадського сектору стає дієвим стимулом для локального розвитку.

Ефективність взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями значною мірою залежить від обраних форм та методів комунікації. Серед них виокремлюються як традиційні, законодавчо закріплені форми, так і новітні інструменти, що з'явилися внаслідок цифровізації публічного управління. До першої групи належать загальні збори громадян, місцеві ініціативи та громадські слухання, які дозволяють безпосередньо винести на розгляд ради важливе для громади питання. Проте, як свідчить практика, класичні форми безпосередньої демократії часто мають епізодичний характер і потребують значних організаційних зусиль для їх легітимного проведення. Саме тому виникає об'єктивна потреба у створенні постійно діючих суб'єктів, здатних забезпечити безперервний експертний супровід муніципального процесу [42, с. 56].

Цю функцію успішно виконують консультативно-дорадчі органи, які створюються як колегіальні суб'єкти при органах виконавчої влади чи виконавчих органах місцевих рад. Вони формуються на засадах добровільності, рівноправності та відкритості, об'єднуючи у своєму складі представників різних громадських організацій, благодійних фондів, профспілок, а також незалежних експертів і науковців. Головне юридичне та функціональне призначення цих органів полягає в наданні пропозицій та рекомендацій з питань формування та реалізації місцевої політики. Попри те, що рішення цих рад мають виключно рекомендаційний характер, ігнорування їх муніципальною владою тягне за собою серйозні репутаційні ризики, оскільки свідчить про закритість управлінського апарату та небажання йти на компроміс із власною громадою.

Окремим важливим аспектом діяльності консультативно-дорадчих органів є організація та проведення громадської експертизи проєктів рішень місцевих рад. Цей інструмент дозволяє виявити потенційні правові колізії,

економічну недоцільність або приховані корупційгенні фактори ще до того, як документ буде винесений на голосування в сесійну залу. Завдяки залученню профільних фахівців із числа громадськості, які володіють спеціальними знаннями у сферах права, фінансів, екології чи містобудування, якість підготовки локальних нормативно-правових актів суттєво підвищується [43, с. 73]. Це мінімізує кількість судових спорів щодо оскарження рішень місцевих рад та підвищує рівень довіри населення до прийнятих нормативних приписів.

Окрім громадських рад загального спрямування, в сучасній муніципальній практиці активно розвиваються спеціалізовані консультативно-дорадчі структури. Яскравим прикладом є молодіжні ради, які створюються для інтеграції молоді у процеси прийняття рішень та формування молодіжної політики на місцях. Діяльність таких рад дозволяє утримувати активний людський капітал у межах громади, стимулює розвиток молодіжного підприємництва, культури та спорту. Іншим прикладом є ради з питань внутрішньо переміщених осіб, створення яких стало об'єктивною необхідністю для багатьох українських міст у сучасних реаліях. Такі органи допомагають оперативно розв'язувати питання житлового забезпечення, працевлаштування та соціальної інтеграції нових мешканців, забезпечуючи захист їхніх прав та врахування специфічних інтересів у стратегічних планах розвитку територій.

Попри очевидні позитивні аспекти, функціонування громадських організацій та консультативно-дорадчих органів в Україні стикається з низкою проблем правового, організаційного та ментального характеру. По-перше, на рівні багатьох громад досі відсутні чіткі, прозорі та деталізовані локальні процедури формування таких органів, що іноді призводить до створення «кишенькових» рад, які повністю контролюються місцевими головами чи керівниками виконкомів і використовуються для формального схвалення суперечливих рішень. По-друге, існує проблема низької інституційної спроможності самих громадських організацій, що виражається

у дефіциті кваліфікованих кадрів, відсутності стабільного фінансування та низькому рівні правової грамотності окремих активістів.

Для подолання цих негативних тенденцій та підвищення ефективності взаємодії муніципальної влади та інститутів громадянського суспільства необхідно забезпечити комплексне вдосконалення як загальнодержавного законодавства, так і локальної нормативної бази. На рівні територіальних громад першочерговим кроком має стати розробка та прийняття оновлених Статутів громад, які б містили чіткі, імперативні та прості для реалізації механізми створення і функціонування консультативно-дорадчих органів, виключаючи можливості для суб'єктивного блокування громадських ініціатив з боку посадових осіб [44, с. 95]. Також доцільно впроваджувати обов'язкове оприлюднення протоколів засідань дорадчих органів, звітів про врахування або причини відхилення їхніх пропозицій виконавчим комітетом чи радою, що дозволить зробити цей процес максимально публічним.

На завершення слід констатувати, що діяльність громадських організацій та консультативно-дорадчих органів є не просто допоміжним елементом муніципальної системи, а її фундаментальною основою, без якої неможливе існування справжньої локальної демократії. Перехід від патерналістської моделі відносин, де громадянин виступає лише споживачем послуг, до моделі партнерства та спільного управління є тривалим і складним процесом, який вимагає політичної волі з боку влади та високої правової свідомості з боку громадськості. Інституціоналізація такої взаємодії через громадські об'єднання та колегіальні дорадчі структури дозволяє створити надійний каркас для сталого розвитку територіальних громад, забезпечуючи реалізацію європейських стандартів належного врядування та гарантуючи, що кожен голос жителя громади буде почутий і врахований при визначенні майбутнього його рідного краю.

Висновок до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи було досліджено сучасні механізми залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення та визначено їхню роль у забезпеченні ефективної взаємодії між органами місцевого самоврядування та територіальними громадами. Проведений аналіз засвідчив, що на сучасному етапі розвитку місцевого самоврядування в Україні формується комплексна система інструментів громадської участі, яка поєднує традиційні форми безпосередньої демократії з новітніми цифровими технологіями та діяльністю інститутів громадянського суспільства.

Встановлено, що громадські слухання, місцеві ініціативи та загальні збори громадян залишаються важливими механізмами безпосереднього впливу мешканців на процес прийняття управлінських рішень. Їх використання сприяє врахуванню потреб та інтересів населення, підвищує відкритість діяльності органів місцевого самоврядування та забезпечує додаткові можливості для громадського контролю. Разом із тим ефективність реалізації зазначених інструментів значною мірою залежить від рівня громадянської активності, належного нормативного забезпечення та готовності органів влади до конструктивного діалогу з громадськістю.

Дослідження електронних інструментів участі дозволило зробити висновок, що цифровізація публічного управління суттєво розширює можливості громадян щодо участі у вирішенні місцевих питань. Електронні петиції, онлайн-консультації та інші інструменти електронної демократії забезпечують оперативність комунікації між владою та громадою, сприяють підвищенню доступності процесів прийняття рішень і створюють додаткові умови для залучення широкого кола громадян. Особливого значення ці механізми набули в умовах воєнного стану, коли використання традиційних форм громадської участі є обмеженим з міркувань безпеки.

Важливим напрямом розвитку партисипативних практик виступає бюджет участі, який надає мешканцям реальну можливість впливати на розподіл частини бюджетних коштів та визначати пріоритетні напрями

розвитку територіальної громади. Його застосування сприяє підвищенню рівня довіри до місцевої влади, формуванню відповідального ставлення громадян до використання публічних ресурсів та розвитку партнерських відносин між владою і населенням.

Окремо встановлено, що вагоме місце у системі громадської участі займають громадські організації, органи самоорганізації населення та консультативно-дорадчі структури, які виступають посередниками між громадянами та органами місцевого самоврядування. Їхня діяльність забезпечує представництво інтересів різних соціальних груп, сприяє розвитку громадянської активності та створює додаткові канали комунікації між суспільством і владою.

Таким чином, сучасні механізми залучення громадськості є важливою складовою демократичного врядування та розвитку місцевого самоврядування в Україні. Їх ефективне функціонування сприяє підвищенню прозорості управлінських процесів, покращенню якості прийнятих рішень, зміцненню довіри громадян до органів влади та створенню передумов для сталого розвитку територіальних громад. Водночас наявність окремих організаційних, правових та фінансових проблем свідчить про необхідність подальшого вдосконалення зазначених механізмів, що зумовлює актуальність їх подальшого дослідження.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ

3.1 Основні проблеми реалізації механізмів громадської участі в Україні

У сучасних умовах розвитку української державності, децентралізації влади та реформування системи публічного управління особливого значення набуває трансформація взаємовідносин між органами місцевого самоврядування та членами територіальних громад. Правовий аналіз вітчизняного законодавства дозволяє стверджувати, що первинна проблема криється у фрагментарності та неузгодженості нормативного масиву, який

регулює інститути безпосередньої демократії. Попри наявність базових конституційних гарантій та загальних норм Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», деталізована процедура реалізації таких інструментів, як місцеві ініціативи, громадські слухання чи загальні збори, віддана на відкуп місцевому правотворцю [45, с. 73]. Як наслідок, у багатьох територіальних громадах статuti або окремі положення про громадську участь містять штучні юридичні бар'єри. Наприклад, встановлення надмірної кількості підписів, необхідних для реєстрації місцевої ініціативи, або ускладнена процедура ініціювання громадських слухань фактично нівелюють право громадян на безпосередній вплив на муніципальну політику [46, с. 54]. Такий стан правового регулювання призводить до юридичного нігілізму, коли інструменти, покликані зближувати владу та суспільство, перетворюються на заблоковані або недієві юридичні конструкції.

Окремим деструктивним чинником виступає інституційна неспроможність та організаційна неготовність апарату органів місцевого самоврядування до повноцінного партнерства з громадськістю. Тривалий час у вітчизняній практиці домінувала патерналістська модель управління, за якої посадові особи сприймали населення виключно як споживачів послуг чи об'єкт владного впливу, а не як рівноправних суб'єктів муніципально-правових відносин [41, с. 112]. Сьогодні це проявляється у формі прихованого або відкритого саботажу громадських ініціатив з боку муніципальних службовців. Проекти рішень, подані в порядку місцевої ініціативи, нерідко відхиляються за формальними ознаками, а рекомендації консультативно-дорадчих органів або резолюції громадських слухань просто ігноруються чи беруться «до відома» без реального впровадження у виконавчу діяльність. Відсутність чіткої юридичної відповідальності посадових осіб за безпідставне ігнорування законних вимог і пропозицій громади суттєво знижує мотивацію населення до подальшої активності.

З іншого боку, існує дзеркальна проблема, пов'язана із низьким рівнем правової свідомості та інституційної спроможності самої громадськості.

Значна частина громадян виявляє пасивність та аполітичність щодо вирішення повсякденних питань життєдіяльності громади, активізуючись лише в періоди виборчих кампаній або під час гострих соціальних конфліктів. Громадським організаціям та ініціативним групам на місцях часто бракує фахових юридичних, фінансових та управлінських знань для якісної підготовки проєктів рішень чи проведення експертизи муніципальних актів [39, с. 45]. Брак кваліфікованих кадрів у громадському секторі призводить до того, що подані пропозиції мають популістський або декларативний характер, що дає органам влади законні підстави для їх відхилення. Крім того, фінансова залежність багатьох локальних громадських об'єднань від зовнішнього грантового фінансування або підтримки з боку місцевого бізнесу іноді ставить під сумнів їхню неупередженість та репрезентативність інтересів усієї територіальної громади.

Не менш гострою є проблема імітації громадської участі, коли реальні демократичні процедури замінюються формальним виконанням вимог законодавства задля створення позитивного іміджу влади перед міжнародними партнерами чи вищими державними органами. Особливо яскраво це простежується під час формування консультативно-дорадчих органів, коли при виконавчих комітетах створюються лояльні, «кишенькові» громадські ради, що складаються з підконтрольних осіб. Такі структури використовуються для легітимізації сумнівних управлінських рішень, зокрема у сфері розподілу земельних ресурсів, відчуження комунального майна чи затвердження містобудівної документації [40, с. 208]. У таких випадках інструменти громадської участі зазнають сутнісної деформації: замість каналу вираження волі громади вони стають ширмою для прикриття приватних чи корпоративних інтересів муніципальних еліт.

Цифровізація публічного управління, що активно впроваджується в Україні, принесла нові інструменти залучення — електронні петиції, бюджети участі, онлайн-консультації, проте й вони зіткнулися із серйозними

викликами реалізації. По-перше, в багатьох сільських та селищних громадах досі існує проблема «цифрового розриву», зумовлена відсутністю якісного інтернет-зв'язку та низьким рівнем цифрової грамотності серед старшого покоління мешканців. По-друге, механізми електронної демократії часто піддаються технічним маніпуляціям, таким як накрутка голосів під час голосування за петиції чи проєкти громадського бюджету [43, с. 54]. Крім того, бюджет участі (партисипаторний бюджет), який демонстрував високу ефективність, в умовах фінансової нестабільності чи воєнних викликів часто зазнає скорочення або повного заморожування фінансування, що зводить нанівець попередні зусилля ініціативних груп громадян.

Сучасний етап розвитку України, пов'язаний із правовим режимом воєнного стану, вніс найбільш радикальні корективи та обмеження у сферу громадської участі. Об'єктивна необхідність забезпечення національної безпеки призвела до тимчасового обмеження окремих конституційних прав, зокрема права на мирні зібрання, що унеможливило проведення класичних загальних зборів чи вуличних акцій [44, с. 88]. Закриття доступу до значної частини державних реєстрів, геопорталів та офіційних сайтів органів місцевого самоврядування з метою захисту критичної інфраструктури суттєво обмежило можливості громадськості здійснювати моніторинг та антикорупційну експертизу муніципальної діяльності. Водночас ці обмеження актуалізували потребу в пошуку нових, безпечних та переважно цифрових форм взаємодії, які дозволили б зберегти баланс між безпековими вимогами та збереженням засад місцевої демократії.

Системний характер перелічених проблем вимагає комплексного підходу до їх вирішення, що має поєднувати як загальнодержавні законодавчі зміни, так і трансформацію управлінської практики на місцях. Необхідно на законодавчому рівні уніфікувати мінімальні стандарти громадської участі, закріпивши в законі імперативні вимоги до спрощення процедур реалізації місцевих ініціатив та слухань, щоб виключити можливість зловживань з боку місцевих рад [47, с. 312]. Водночас органи місцевого самоврядування мають

запровадити внутрішні регламенти, які чітко визначатимуть обов'язковість, строки та прозорі процедури розгляду і врахування пропозицій громадян з публічною публікацією звітів про результати такого розгляду. Тільки через подолання правових бар'єрів, підвищення інституційної спроможності суб'єктів та відмову від формалізму можна забезпечити перетворення механізмів громадської участі на дієву рушійну силу муніципального розвитку в Україні.

3.2 Зарубіжний досвід залучення громадськості до місцевого самоврядування

Зарубіжний досвід залучення громадськості до місцевого самоврядування є одним із найважливіших орієнтирів для реформування та вдосконалення муніципальних систем у країнах, що розвиваються або проходять етап децентралізації [48, с. 146]. Особливого значення це питання набуває в контексті пошуку оптимальних моделей взаємодії органів публічної влади та населення, де пріоритетом стає не просто формальне декларування прав громадян, а створення реальних етико-правових і процедурних механізмів їх участі в процесах прийняття управлінських рішень. Професійна діяльність у сфері публічного адміністрування та правового регулювання на муніципальному рівні наділена не тільки нормативним, а й глибоким етичним змістом, оскільки будь-яка модель залучення інститутів громадянського суспільства вимагає високого рівня правової культури та формування самостійної й відповідальної позиції фахівців [49, с. 16].

Досліджуючи генезу та еволюцію ідей партисипативної демократії, слід зазначити, що залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення пройшло тривалий шлях від теоретичних концепцій до нормативно закріплених інструментів у країнах Західної Європи та Північної Америки

[50, с. 346]. Історико-правовий аналіз свідчить, що ідея залучення населення до управління територіями безпосередньо пов'язана з трансформаціями у розумінні сутності правової держави, де громадянське суспільство виступає головним чинником контролю за діяльністю публічної адміністрації. Сучасний зарубіжний досвід демонструє різноманіття форм такої участі, які умовно можна поділити на безпосередні, представницькі та дорадчо-консультативні, кожна з яких має індивідуальну специфіку нормативно-правового регулювання.

У країнах з англо-саксонською правовою системою, зокрема у Великій Британії та США, залучення громадськості традиційно спирається на сильні інститути місцевої спільноти. Основним вектором тут виступає забезпечення прозорості та підзвітності місцевої влади, де громадяни безпосередньо впливають на формування місцевих бюджетів та планування розвитку територій. Важливим елементом цієї системи є залучення громадськості до оцінки якості надання муніципальних послуг [48, с. 147]. Такий підхід дозволяє зменшити рівень корупції та забезпечити прозорість діяльності публічних органів, що є ключовим морально-етичним критерієм ефективного врядування [49, с. 18]. У США поширеною практикою є проведення публічних слухань та створення спеціальних громадських рад при муніципалітетах, які мають суттєвий вплив на ухвалення рішень у сфері містобудування, екології та соціального захисту.

Континентальна модель, представлена такими країнами, як Німеччина та Франція, характеризується більш жорстким нормативно-правовим регулюванням процедур партисипації. У Німеччині інститути безпосередньої демократії на місцевому рівні, такі як місцеві референдуми та громадянські ініціативи, чітко регламентовані на рівні законодавства федеральних земель. Зарубіжний досвід цих держав показує, що правова поведінка суб'єктів юридичної та адміністративної діяльності має суворо відповідати принципам верховенства права та законності, що забезпечує високий рівень довіри населення до муніципальних інститутів. Громадяни Німеччини мають

реальну можливість заблокувати рішення місцевої ради, якщо воно не відповідає інтересам громади, шляхом ініціювання та проведення місцевого референдуму, рішення якого є обов'язковим для виконання органами муніципальної влади.

Окрему увагу в контексті зарубіжного досвіду привертає феномен партисипативного бюджетування, який вперше виник у латиноамериканському місті Порту-Алегрі наприкінці XX століття, а згодом отримав широке розповсюдження в європейських країнах, зокрема в Польщі, Португалії та Іспанії. Сутність цього механізму полягає в тому, що частина коштів місцевого бюджету розподіляється безпосередньо жителями громади шляхом голосування за подані проєкти [50, с. 348]. Впровадження партисипативного бюджетування вимагає від представників муніципальних органів не лише високої професійної компетентності, але й здатності діяти на основі етичних міркувань, забезпечуючи нульову толерантність до зловживань та рівний доступ усіх членів громади до розподілу публічних благ [49, с. 20]. Польський досвід реалізації громадського бюджету є особливо корисним для держав, які проводять реформу децентралізації, оскільки він демонструє, як за допомогою чітких законодавчих процедур можна перетворити пасивне населення на активних суб'єктів муніципального права.

Аналізуючи зарубіжну практику, не можна оминати досвід країн Північної Європи, зокрема Швеції та Фінляндії, де рівень залучення громадськості до управління є одним із найвищих у світі. У цих державах акцент зміщено на цифровізацію партисипативних процесів. Електронні петиції, цифрові платформи для обговорення нормативних актів та онлайн-консультації є повсякденною практикою взаємодії муніципалітетів із населенням. Застосування таких методів взаємодії держави та громадськості дозволяє забезпечити максимальну прозорість та врахувати думку навіть найбільш мобільних та зайнятих верств населення, зокрема молоді, яка виступає активним суб'єктом реалізації політичних та муніципальних прав

[51, с. 351]. При цьому нормативне регулювання цифрової участі базується на жорстких вимогах інформаційної безпеки та захисту персональних даних громадян.

Важливим теоретико-правовим аспектом зарубіжного досвіду є визначення правового статусу інститутів громадянського суспільства, які виступають посередниками між населенням та місцевою владою. У Франції поширеною є практика створення рад жителів у великих містах, які фінансуються з муніципального бюджету, але залишаються політично нейтральними та незалежними органами. Французький законодавець чітко визначив об'єкти та результати діяльності таких рад, на які поширюються нормативні вимоги щодо забезпечення публічного інтересу, а також закріпив умови їх взаємодії з мерами та комунальними радами [48, с. 149]. Це дозволяє уникнути конфлікту інтересів та превалювання приватних чи корпоративних інтересів під час здійснення консультативних повноважень.

Проведений аналіз зарубіжних муніципальних систем дозволяє виокремити ключові ознаки успішної моделі залучення громадськості, які мають характер загальноприйнятих стандартів, серед яких на першому місці стоїть наявність чіткої та несуперечливої нормативно-правової бази, яка детально регламентує процедури, строки та юридичні наслідки участі громадян. Окрім цього, важливе значення має інституційна забезпеченість, що передбачає створення спеціальних підрозділів або призначення відповідальних посадових осіб у структурі муніципалітетів, а також фінансова підтримка громадських ініціатив через механізми грантів або партисипативного бюджету. Невіддільним елементом виступає високий рівень правової культури та взаємної довіри між публічною адміністрацією та населенням [49, с. 19]. Без дотримання цих умов будь-які задекларовані форми участі перетворюються на квазі-інститути, які не приносять реальних правових та соціальних результатів.

Для України, яка перебуває на етапі зміцнення інститутів місцевого самоврядування та подолання наслідків системних викликів, імплементація

кращих зарубіжних практик є об'єктивно необхідною. Проте цей процес не повинен зводитися до сліпого копіювання іноземного законодавства. Необхідно враховувати національні правові tradition, рівень правосвідомості громадян та особливості функціонування вітчизняних інститутів громадянського суспільства. Першочерговим завданням є вдосконалення нормативної основи здійснення правотворчої та управлінської діяльності на місцевому рівні, конкретизація умов дотримання процедур публічних консультацій, а також удосконалення механізмів відповідальності посадових осіб за умисне ігнорування законних вимог та ініціатив територіальних громад [48, с. 150].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що зарубіжний досвід залучення громадськості до місцевого самоврядування переконливо доводить, що ефективність муніципальної влади напряму залежить від рівня її відкритості та готовності розділити відповідальність за розвиток територій із жителями громади. Впровадження дієвих партисипативних механізмів, заснованих на принципах чесності, справедливості, прозорості та верховенства права, є єдиним можливим шляхом до побудови життєздатного та сталого місцевого самоврядування, спроможного ефективно реагувати на потреби суспільства.

3.3 Напрями вдосконалення механізмів участі громадян у вирішенні питань місцевого значення

Трансформація системи публічного управління в Україні, зумовлена процесами децентралізації та реформуванням інституту місцевого самоврядування, докорінно змінила архітекtonіку взаємовідносин між органами влади та населенням. Традиційна ієрархічна модель класичної бюрократії, орієнтована на односторонній владний вплив, остаточно desert-ує свою ефективність в умовах розбудови інформаційного суспільства та

становлення сервісної держави [52, с. 12]. Забезпечення сталого місцевого розвитку та підвищення якості надання суспільних послуг за умов обмеженості фінансових, матеріальних і технічних ресурсів вимагають імплементації дієвих інструментів прямої демократії, які дозволяють налагодити стійкий зворотний зв'язок та досягти соціального консенсусу [53, с. 45]. Сучасний вектор розвитку публічного менеджменту зміщується від безпосереднього адміністрування до моделі належного урядування, фундаментальним принципом якої є партисипація — реальна, дієва участь членів територіальної громади в процесах планування, підготовки та ухвалення управлінських рішень [52, с. 14]. Проте, попри наявність базового нормативно-правового регулювання, існуюча вітчизняна практика залучення громадськості нерідко має декларативний або ситуативний характер, що актуалізує науковий пошук та практичне обґрунтування комплексних напрямів удосконалення відповідних механізмів.

Аналіз сутності громадської участі крізь призму класичних теоретичних підходів, зокрема класифікації рівнів залучення Шеррі Арнштайн, дає змогу констатувати, що взаємодія органів місцевого самоврядування з мешканцями часто застряє на нижчих або обмежених ступенях, таких як інформування та одностороннє консультування [54, с. 61]. Інформування громади, яке реалізується через оприлюднення нормативних актів на офіційних вебсайтах або під час щорічних звітів голів рад, є формою комунікації з мінімальним або нульовим рівнем реального впливу суспільства на управлінський процес [54, с. 62]. Орган самоврядування в цьому випадку лише констатує факти здійснення певних заходів чи витрачання бюджетних ресурсів, тоді як самі дії виконуються односторонньо владним суб'єктом. Для переходу до вищих рівнів — партнерства, делегування повноважень та реального громадського керування — необхідно трансформувати нормативні приписи та забезпечити захист усіх дієвих осіб від взаємного диктату за допомогою чітких, поетапних процедур [54, с. 64]. Це вимагає розробки та впровадження комплексних локальних регламентів,

які б чітко визначали ролі та функції кожного суб'єкта, наприклад молодіжних рад чи інших консультативно-дорадчих органів, створюючи передумови для їхнього особистісного та професійного зростання.

Окремим вагомим напрямом модернізації взаємодії є подолання слабкості громадянського суспільства та нівелювання соціальної апатії на місцевому рівні. У вітчизняному науковому дискурсі тривалий час точаться дискусії щодо неоднозначності впливу громадських інституцій на державні процеси. Зокрема, якщо класичні концепції Роберта Патнema доводять, що ефективність демократичного врядування прямо залежить від рівня взаємної довіри в суспільстві та наявності розвинених горизонтальних зв'язків, то інші дослідники, як-от Мансур Олсон та Джоел Мігдал, застерігають від ризиків лобіювання партикулярних інтересів окремими групами, що може послаблювати інституційну спроможність публічної влади [53, с. 46]. В українських реаліях соціальна взаємодія в нижчих шарах суспільства нерідко набуває викривленої форми патронажно-клієнтельних стосунків, де панують приватні обміни обмеженими resources між фактично нерівними партнерами [53, с. 48]. Руйнація цієї парадигми можлива лише через запровадження стратегічного, а не тактичного підходу до залучення мешканців, що дозволить мінімізувати соціально-політичні ризики та трансформувати стихійну, непродуктивну конфронтацію у конструктивну опозицію та тривале партнерство.

Центральним інструментом активізації місцевих спільнот та реалізації принципів партисипативного управління виступає бюджет участі (учасницьке бюджетування). Право безпосереднього розпорядження фінансовими коштами є найсильнішим стимулом для залучення громадян до вирішення питань життєзабезпечення громад [53, с. 50]. Проте впровадження цього механізму, особливо у сільській місцевості, стикається з високим рівнем суспільного консерватизму, браком фінансової грамотності та ризиками виникнення внутрішніх конфліктів щодо справедливого розподілу обмежених ресурсів. Застосування методу декомпозиції дозволяє виділити та

оптимізувати ключові етапи функціонування бюджету участі, починаючи від початкового навчального та підготовчого етапів — де вкрай важливою є демонстрація мотиваційних дидактичних матеріалів та залучення експертів — і закінчуючи процедурами фахового розроблення проєктних заявок [53, с. 52]. Для подолання найскладнішого для мешканців бар'єру — правильного складання кошторису проєкту — доцільно створювати при виконавчих комітетах рад постійно діючі проєктні групи, які б надавали кваліфіковану підтримку громадянам-розробникам на всіх стадіях учасницького проєктування.

Системне вдосконалення механізму учасницького бюджетування має здійснюватися за кількома стратегічними векторами, які безпосередньо впливають на раціональність використання місцевих фінансів та зміцнення довіри до влади. По-перше, необхідно забезпечити комплексність та цільове спрямування проєктів, поступово зміщуючи пріоритети від виключно інфраструктурних завдань або благоустрою до проєктів, що враховують розвиток людського капіталу, енергозбереження, стимулювання інвестиційного клімату та впровадження сучасних технологічних процесів [53, с. 55]. По-друге, критично важливим є надання пріоритетності тим громадським ініціативам, які передбачають появу додаткових джерел надходження коштів до місцевого бюджету або спрямовані на посилення економічної складової, адже громада повинна чітко усвідомлювати взаємозв'язок між соціальною політикою та економічною спроможністю. По-третє, організація відбору та просування проєктів має супроводжуватися широкою інформаційною та рекламною кампанією, що мінімізує ризики кулуарного лобіювання з боку місцевих еліт та забезпечить залучення максимально ширшої аудиторії під час голосування [53, с. 58].

Невід'ємною складовою сучасних механізмів громадської участі є інструменти електронної демократії, що базуються на широкому застосуванні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій [52, с. 22]. Інтеграція ІКТ у процеси місцевого самоврядування дозволяє зняти

просторові та часові обмеження, суттєво знижує адміністративне навантаження на громадян та підвищує загальну прозорість діяльності владних інститутів [52, с. 25]. Яскравим прикладом є використання систем електронних петицій, онлайн-консультацій, опитувань та запровадження електронного голосування за проекти бюджету участі. Водночас повний перехід виключно на цифрові платформи несе в собі ризик відсікання значної частини населення, зокрема людей похилого віку або мешканців віддалених населених пунктів, які мають обмежений доступ до мережі Інтернет чи низький рівень цифрової грамотності [52, с. 34]. Саме тому для забезпечення максимальної об'єктивності та соціальної стабільності вкрай важливо зберігати гібридний формат взаємодії, гармонійно поєднуючи онлайн-ресурси з традиційними паперовими формами, зокрема шляхом голосування бюлетенями у спеціально створених штабах або центрах старостатів.

Висновок до розділу 3

У третьому розділі кваліфікаційної роботи було здійснено аналіз актуальних проблем функціонування механізмів залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення та визначено перспективні напрями їх удосконалення в сучасних умовах розвитку місцевого самоврядування в Україні. Проведене дослідження дозволило встановити, що, незважаючи на наявність розвиненої нормативно-правової бази та широкого спектра інструментів громадської участі, рівень їх практичної ефективності залишається недостатнім через комплекс правових, організаційних, фінансових і соціальних чинників.

Встановлено, що однією з ключових проблем залишається недостатня активність населення у процесах місцевого врядування, що обумовлюється низьким рівнем обізнаності громадян щодо наявних механізмів участі,

обмеженою довірою до органів влади та недостатньою мотивацією до участі у вирішенні суспільно важливих питань. Негативний вплив також справляють окремі недоліки правового регулювання, відсутність єдиних підходів до реалізації деяких форм громадської участі та нерівномірний розвиток партисипативних практик у різних територіальних громадах.

Особливу увагу приділено впливу процесів цифровізації на розвиток механізмів громадської участі. Доведено, що впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій створює додаткові можливості для забезпечення відкритості діяльності органів місцевого самоврядування, підвищення доступності участі громадян у прийнятті рішень та вдосконалення комунікації між владою і громадою. Водночас ефективне використання цифрових інструментів потребує належного технічного забезпечення, підвищення цифрової грамотності населення та гарантування інформаційної безпеки.

У ході дослідження обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення законодавства у сфері громадської участі, розширення можливостей використання електронної демократії, розвитку механізмів громадського контролю та підвищення рівня прозорості діяльності органів місцевого самоврядування. Важливим напрямом також визначено посилення співпраці між органами місцевої влади, громадськими організаціями та іншими інститутами громадянського суспільства, що сприятиме формуванню ефективного партнерства у вирішенні питань місцевого розвитку.

Проведений аналіз зарубіжного досвіду засвідчив, що підвищення результативності механізмів громадської участі можливе шляхом впровадження сучасних партисипативних практик, розширення інструментів електронного врядування, забезпечення відкритості управлінських процесів та створення умов для постійного діалогу між владою та громадянами. Використання позитивного міжнародного досвіду з урахуванням особливостей української правової системи здатне сприяти подальшому

розвитку демократичного місцевого самоврядування та зміцненню громадянського суспільства.

Таким чином, удосконалення механізмів залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення є необхідною передумовою підвищення ефективності місцевого самоврядування, забезпечення прозорості діяльності органів влади та розвитку демократичних процесів в Україні. Реалізація запропонованих напрямів удосконалення сприятиме активізації громадської участі, підвищенню якості управлінських рішень і формуванню стійких партнерських відносин між владою та громадою.

ВИСНОВКИ

Представлена робота є комплексним та надзвичайно актуальним науковим дослідженням, яке охоплює теоретичні, нормативно-правові та практичні аспекти взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами місцевого самоврядування в Україні. Уся робота побудована на засадах логічної послідовності та методологічної обґрунтованості, де кожен розділ поступово розкриває сутність муніципальної демократії, під якою слід розуміти систему реальної влади мешканців у межах своїх міст, селищ та сіл. У дослідженні демонструється високий рівень аналітичного мислення, де вміло поєднуються складні юридичні концепції з реальними викликами сьогодення, зокрема процесами децентралізації та правовим режимом воєнного стану, що безпосередньо впливає на трансформацію публічного

управління в країні. Головна цінність цього пошуку полягає в тому, що у ньому не просто констатується наявність певних механізмів залучення громадян, а критично оцінюється їхня дієвість, виявляються системні правові колізії — тобто суперечності між різними законами — та пропонуються чітко структуровані напрями вдосконалення законодавства для розбудови сервісної та людиноцентричної держави.

У першому розділі роботи здійснено фундаментальний аналіз теоретико-правових засад залучення громадськості, де особлива увага приділена еволюції партисипативної демократії, яка простими словами означає таку форму правління, за якої люди мають право та реальну можливість впливати на владу не лише раз на кілька років під час виборів, а й постійно у міжвиборчий період. Розглядаючи правову природу муніципальної участі через базові категорії теорії держави і права, у дослідженні вдало розмежовано поняття джерел та форм права, де під джерелами у формальному значенні розуміють зовнішні офіційні документи, як-от закони чи акти місцевих рад, а у філософському сенсі — самі об'єктивні умови суспільного життя, що змушують державу створювати нові правила. У роботі обґрунтовано доводиться, що система нормативно-правових актів, які регулюють залучення громадян в Україні, побудована за принципом суворої ієрархії, де будь-які локальні документи, включаючи статuti територіальних громад, повинні прийматися виключно на основі Конституції та не суперечити актам вищої юридичної сили. Особливу наукову увагу привернуло дослідження впливу реформи децентралізації, яка суттєво розширила матеріальну і фінансову основу самоврядування, надавши громадам великі ресурси і повноваження, що автоматично актуалізувало потребу в посиленні контролю з боку самих жителів для уникнення неефективного менеджменту або корупційних ризиків.

Другий розділ роботи присвячений детальному аналізу конкретних сучасних механізмів залучення громадськості на місцевому рівні, де послідовно розглядаються як традиційні, так і новітні цифрові інструменти

партисипації. Серед класичних форм безпосереднього народовладдя виділено загальні збори громадян за місцем проживання, які є історично першим інструментом локальної комунікації, а також місцеві ініціативи, що дають мешканцям законне право офіційно вносити на розгляд ради проекти рішень, які депутати зобов'язані розглянути на відкритому сесійному засіданні. Важливе місце посідають громадські слухання, які за своєю суттю є відкритим і колективним обговоренням найбільш резонансних та стратегічних питань життєдіяльності громади, таких як затвердження бюджету чи планування забудови територій. Окремим вагомим здобутком дослідження є глибокий аналіз інструментів електронної демократії, зокрема електронних петицій та онлайн-консультацій, які дозволяють мінімізувати бюрократичні бар'єри, забезпечуючи швидкий і безбар'єрний діалог між владою та суспільством за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. У тексті також детально описується функціонування партисипативного, або учасницького бюджетування, коли люди самі розробляють проекти та шляхом прямого голосування вирішують, на які саме об'єкти благоустрою чи соціальні ініціативи витратити частину публічних коштів, що перетворює пасивного жителя на активного співавтора змін у своєму місті чи селі. Поруч із цим досліджено діяльність громадських організацій та консультативно-дорадчих органів, таких як громадські чи молодіжні ради, які виступають постійно діючими експертними майданчиками та забезпечують проведення громадської експертизи муніципальних актів для виявлення прихованих ризиків ще до їхнього офіційного ухвалення.

У третьому розділі роботи демонструється висока наукову зрілість через перехід від опису механізмів до критичного висвітлення основних проблем їхньої практичної реалізації в Україні та пошуку шляхів їхнього вирішення. Головною деструктивною тенденцією сьогодення визначено високий ступінь локальної дискреції, коли більшість процедурних питань реалізації прав громадян віддано на відкуп місцевим радам, які часто штучно

ускладнюють правила подання ініціатив чи організації слухань через встановлення надмірних вимог до збору підписів. Гостро критикується проблема імітації громадської участі, коли реальні демократичні процедури замінюються формальним виконанням вимог закону, або коли при виконках створюються лояльні, «кишенькові» ради для легітимізації сумнівних управлінських рішень у сфері розподілу майна чи землі. Досліджуючи виклики цифровізації, у роботі звертається увага на так званий цифровий розрив — тобто ситуацію, коли мешканці віддалених сільських територій або люди старшого віку мають обмежений доступ до інтернету чи низький рівень цифрової грамотності, через що вони ризикують опинитися повністю виключеними з процесів прийняття рішень. Надзвичайно цінним є аналіз функціонування партисипаторних практик в умовах воєнного стану, коли об'єктивна необхідність забезпечення національної безпеки призвела до обмеження окремих конституційних прав на масові зібрання, що зумовило згортання офлайнових заходів та стимулювало вимушене перенесення більшості процедур у віртуальний простір через використання сертифікованих платформ електронної ідентифікації.

Для подолання наявних суперечностей у роботі здійснюється ґрунтовний аналіз зарубіжного досвіду, де досліджуються успішні моделі залучення громадськості в країнах англо-саксонської та континентальної правових систем, зокрема у Великій Британії, США, Німеччині, Франції та країнах Північної Європи. На основі цього міжнародного підґрунтя в дипломній роботі сформульовано чіткі та практично орієнтовані напрями вдосконалення вітчизняних механізмів участі громадян. Першочерговим стратегічним кроком визначено необхідність прийняття уніфікованого Закону України «Про публічні консультації», який повинен запровадити єдиний обов'язковий стандарт залучення зацікавлених сторін до процесу розробки рішень на всіх рівнях публічної влади та встановити юридичну відповідальність посадових осіб за безпідставне ігнорування пропозицій громади. Також обґрунтовано потребу в ухваленні профільного закону про

місцеві референдуми для повернення громадам вищої форми прямого народовладдя, яка наразі заблокована через правовий вакуум. Для оптимізації процесу учасницького бюджетування запропоновано застосування методу декомпозиції, тобто розбиття складного процесу на простіші етапи, та створення при виконавчих комітетах рад постійно діючих експертних проєктних груп, які б допомагали мешканцям правильно складати кошториси та технічні заявки, долаючи високий рівень суспільного консерватизму. Наголошується на важливості збереження гібридного формату взаємодії, де цифрові інновації мають гармонійно поєднуватися з традиційними паперовими формами комунікації для забезпечення рівності прав усіх верств населення.

Загальний висновок щодо дипломної роботи дозволяє стверджувати, що вона є повністю завершеним, самостійним та вагомим науковим дослідженням, яке має не лише теоретичне, а й колосальне практичне значення для реформування системи муніципального управління в Україні. Усі поставлені завдання виконано в повному обсязі, що демонструє глибоке розуміння сутності взаємовідносин між державою та особою на сучасному етапі розвитку суспільства. Текст роботи написаний професійною, але водночас доступною мовою, де складний юридичний інструментарій розкривається через реальні механізми співуправління та партнерства. Запропоновані рекомендації щодо кодифікації муніципального законодавства, впровадження новітніх моделей менеджменту якості та підвищення інституційної спроможності громадського сектору є цілком реалістичними й здатними забезпечити європейську інтеграцію України через зміцнення стійких демократичних цінностей на місцях. Робота повністю відповідає всім високим вимогам, що висуваються до дипломних робіт такого рівня, і заслуговує на найвищу позитивну оцінку, а її ключові положення можуть бути успішно використані органами місцевого самоврядування під час розробки власних локальних регламентів та статутів територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ванчук І. Д. Спосіб правового регулювання: окремі аспекти. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 1. С. 8–10. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2014/2.pdf
2. Грубінко А. В., Ярчук Н. М. Проблеми і перспективи запровадження суду присяжних у системі судочинства України: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 1. С. 11–14.
3. Дрішлюк А. І. Поняття джерела права та його форми. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 1. С. 15–17.
4. Батанов О. В. Муніципальна демократія: теоретико-правові засади дослідження інститутів безпосереднього волевиявлення територіальних громад. Часопис Київського університету права. 2018. № 2. С. 42–47.

5. Колісніченко Н. М. Партисипативна демократія як основа сучасної моделі місцевого самоврядування. Публічне врядування. 2019. № 3 (18). С. 110–116.
6. Бориславська О. М. Децентралізація публічної влади та розвиток локальної демократії: правові аспекти реалізації європейських стандартів. Право України. 2020. № 5. С. 75–89
7. Серьогіна С. Г. Constitutional-правові гарантії права громадян на участь у місцевому самоврядуванні в Україні. Проблеми законності. 2021. Вип. 152. С. 138–147.
8. Гармата Є. Удосконалення управління комунальною власністю територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування в Україні. Аспекти публічного управління. 2024. Том 12, № 3. С. 5–13.
9. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.06.2026).
10. Управління комунальною власністю в умовах реформування місцевого самоврядування та розвитку міжмуніципального співробітництва / за ред. М. М. Шкільняка, В. В. Толкованова, Т. В. Журавель. Київ: Ультрадрук, 2019. 192 с.
11. Ларін С. Механізми державного управління захистом національних цінностей особистості в умовах глобалізаційного розвитку цифровізації. Аспекти публічного управління. 2024. Том 12, № 3. С. 14–21.
12. Курка М. Організаційно-правові механізми ефективної роботи органів студентського самоврядування гуртожитків у закладах вищої освіти. Аспекти публічного управління. 2024. Том 12, № 3. С. 22–29.
13. Високий М. С., Нагорняк Т. Л. Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю в Україні. Економічний простір. 2023. № 205. С. 160–163.
14. Стецик Я. В., Грицьку Ю. П. Механізми громадської участі в управлінні територіальними громадами: сучасні виклики та перспективи розвитку. Економічний простір. 2025. № 205. С. 277–283.

15. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.
16. Савчин М. В. Природа муніципальної влади та проблеми її модернізації в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 35(1). С. 64–68.
17. Приходько С. М. Учасницька демократія як інститут місцевого самоврядування. Вісник ПДАУ (Публічне управління та адміністрування). 2024. Вип. 2. С. 3–10.
18. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. С. 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>
19. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. С. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
20. Про забезпечення участі громадськості в формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. Офіційний вісник України. 2010. № 84. С. 37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>
21. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. С. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
22. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 42. С. 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
23. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 34. С. 343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>
24. Корнієнко П. С. Форми участі громадськості у здійсненні місцевого самоврядування в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 5. С. 44–47.

25. Сучасні тенденції розвитку місцевої демократії в Україні: аналітична доповідь / за заг. ред. О. В. Сидоренка. Київ: ВГО «Асоціація сприяння самоорганізації населення», 2024. 145 с.
26. Проблеми та перспективи децентралізації публічної влади в Україні в умовах сучасних викликів: монографія / за ред. І. М. Коваленка. Львів: Світ, 2025. 210 с.
27. Муніципальне право України: підручник / за ред. П. П. Андрушка. Харків: Право, 2023. 320 с.
28. Серьогін С. М., Бородін Є. І., Комарова К. В., Липовська Н. А., Тарасенко Т. М. Управління персоналом в органах публічної влади: навч. посіб. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 200 с.
29. Куйбіда В. С. Розвиток електронного урядування та електронної демократії в Україні. Вісник Національної академії державного управління. 2018. № 2. С. 15–22.
30. Коліушко І. Б. Публічна адміністрація та інструменти громадської участі на місцевому рівні. Право України. 2020. № 4. С. 45–58.
31. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 320 с.
32. Коваленко В. М. Стратегічні пріоритети розвитку місцевого самоврядування в Україні в умовах децентралізації влади. Вісник Національної академії державного управління. 2023. № 2. С. 45–77.
33. Мельник О. І. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення територіальних громад. Економіка та управління АПК. 2024. Т. 15, № 1. С. 110–148.
34. Петренко А. П. Правове регулювання власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування. Юридична наука. 2022. № 4. С. 85–130.
35. Сидоренко Л. О. Функціонування місцевих громад в умовах воєнного стану: виклики та інноваційні рішення. Державне управління та місцеве самоврядування. 2025. Вип. 3. С. 12–42.

36. Ткаченко О. В. Партиципаторне бюджетування як інструмент розвитку прямої демократії на місцевому рівні. Політичні дослідження. 2023. № 6. С. 198–230.
37. Шевченко С. В. Теорія муніципального права та сучасні реформи в Україні. Право України. 2024. № 1. С. 30–58.
38. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: актуальні проблеми теорії та практики. Часопис Київського університету права. 2021. № 2. С. 42–48.
39. Колісниченко Н. М. Розвиток інститутів громадянського суспільства на місцевому рівні в умовах децентралізації влади. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2022. Т. 33 (72), № 4. С. 110–115.
40. Слобожан О. В. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства в Україні. Ефективність державного управління. 2024. Вип. 2 (79). С. 205–212.
41. Кравченко В. В. Муніципальне право України: підручник. Київ: Атіка, 2020. 520 с.
42. Куйбіда М. П. Організаційно-правові форми участі громадян у місцевому самоврядуванні: сучасний стан та перспективи розвитку. Публічне право. 2023. № 1 (49). С. 51–59.
43. Токовенко В. В. Консультативно-дорадчі органи як інструмент забезпечення прозорості муніципальної влади. Аспекти публічного управління. 2023. Т. 11, № 3. С. 70–76.
44. Ющик О. І. Теоретичні проблеми муніципального права України: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2021. 384 с.
45. Батанов О. В. Функції муніципальної влади в Україні: актуальні проблеми теорії та практики реалізації. Часопис Київського університету права. 2022. № 1. С. 70–75.

46. Куйбіда М. П. Правове регулювання місцевої демократії в Україні: виклики та перспективи. Публічне право. 2023. № 2 (50). С. 51–58.
47. Ярмоленко Г. Г. Електронна демократія на муніципальному рівні: правові та організаційні аспекти впровадження. Юридичний часопис. 2025. № 3. С. 309–315.
48. Миколаєць А. П. Методи взаємодії держави та громадськості у сучасній Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 6. С. 146–150.
49. Волошина Я. Л. Добросесність у професійній діяльності юриста. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 6. С. 16–21.
50. Нікітенко Л. О. Еволюція ідеї партисипативної демократії. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 6. С. 346–350.
51. Філіпчук К. В. Молодь як активний суб'єкт реалізації політичних права: питання оновлення. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 6. С. 351–354.
52. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Київ : ФОП Москаленко О. М., 2017. Частина 1: Вступ до курсу. Концептуальні засади електронного урядування та електронної демократії / В. Я. Малиновський, Н. В. Грицяк, А. І. Семенченко. 70 с.
53. Лозинська Т. М., Шерстюк Л. М. Бюджет участі як інструмент активізації місцевих громад. Публічне управління та національна безпека. 2020. № 4. С. 42–61.
54. Кривокульська Н., Богач Ю. Аналіз форм участі громадськості у місцевому самоврядуванні. Економічний аналіз. 2020. Том 30. № 4. С. 60–66.

ЗГОДА

здобувача освіти Державного університету економіки і технологій про перевірку кваліфікаційної роботи на прояви академічного плагіату та розміщення в Репозитарії ДУЕТ

Я, **Литвин Богдан Русланович**, підтримую політику Державного університету економіки і технологій з академічної доброчесності і відкритого доступу. Стверджую, що кваліфікаційна бакалаврська робота **«Механізми залучення громадськості до вирішення питань місцевого значення»** виконана самостійно та не містить академічного плагіату. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Державного університету економіки і технологій ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення норм академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Також я поінформований(на), що відповідно до пункту 5.8 «Положення про Репозитарій (електронну базу даних) Державного університету економіки і технологій» згадана робота буде розміщена в Електронному архіві Університету (Репозитарії ДУЕТ) та ознайомлений(на) з умовами такого розміщення.

23.06.2026

